

Міністерство освіти і науки України
Національний університет фізичного виховання і спорту України

СУШКО РУСЛАНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК: 796.323.2:004.422.322

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ
РОЗВИТКУ СПОРТИВНИХ ІГОР В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
(НА МАТЕРІАЛІ БАСКЕТБОЛУ)

24.00.01 – олімпійський і професійний спорт

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук з фізичного виховання та спорту

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному університеті фізичного виховання і спорту України, Міністерство освіти і науки України

Науковий консультант доктор педагогічних наук, професор **Платонов Володимир Миколайович**, Національний університет фізичного виховання і спорту України, радник ректора

Офіційні опоненти:

доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор **Костюкевич Віктор Митрофанович**, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання та спорту;

доктор наук з фізичного виховання та спорту, доцент **Пітин Мар'ян Петрович**, Львівський державний університет фізичної культури, професор кафедри теорії спорту та фізичної культури;

доктор педагогічних наук, професор **Єрмаков Сергій Сидорович**, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, професор кафедри теорії і методики фізичного виховання та оздоровчо-лікувальної фізичної культури.

Захист відбудеться 30 березня 2018 р. о 12 год. 30 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.829.01 Національного університету фізичного виховання і спорту України (03150, м. Київ-150, вул. Фізкультури, 1).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету фізичного виховання і спорту України (03150, м. Київ-150, вул. Фізкультури, 1).

Автореферат розісланий 27 лютого 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. І. Воронова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність. Глобальні трансформаційні процеси планетарного масштабу мають значний вплив на спорт вищих досягнень і підвищують його популярність у сучасному світі (В. Платонов, Т. Есентаев, 2015; S. Andersen et al., 2015; F. Huang, F. Hong, 2015). Аналіз проблемних питань розвитку системи олімпійського та професійного спорту свідчить про потребу постійного вдосконалення його методичних основ з урахуванням впливу чинників глобалізації на спорт вищих досягнень (P. Darby et al., 2007; О. Борисова, 2012; Ю. Павленко, 2015). Особливе місце в системі олімпійського та професійного спорту посідають спортивні ігри, для яких характерна низка суттєвих переваг порівняно з іншими видами спорту: значна зацікавленість суспільства до командних баталій на ігрових майданчиках, можливість побудови інвестиційного бізнесу з отриманням надприбутків, що доведено закордонним досвідом, наявність взаємопов'язаної вертикалі від дитячо-юнацького до олімпійського та професійного спорту.

Розвиток спортивних ігор як групи найбільш популярних і видовищних видів спорту має два основні напрямки, які пов'язані з удосконаленням підготовки спортсменів і змагальної діяльності. Вони вивчені досить детально, що знайшло відображення в працях авторитетних фахівців у галузі олімпійського та професійного спорту (В. Платонов, 2005, 2013, 2015; Л. Матвеев, 2008, 2010). У цих наукових працях на базі сучасної методології закладено основи для оптимальної побудови тренувального процесу в різних структурних утвореннях макроциклу та протягом багаторічної підготовки. Активно вивчається проблематика, що стосується впливу позатренувальних, позазмагальних чинників і складових навколишнього середовища на систему спортивної підготовки (В. Виноградов, 2014; Т. Есентаев, 2015). Крім цього, сучасний етап розвитку цивілізації характеризується змінами, що пов'язані з глобальними процесами міграції спортсменів та їх концентрації в кращих світових центрах підготовки або лігах (R. Poli, 2004; Ю. Павленко, 2013; J. Turner, 2014), професіоналізації висококваліфікованих спортсменів і комерціалізації офіційних міжнародних змагань (чемпіонатів Європи і світу, Олімпійських ігор, міжнародних турнірів на рівні кращих клубних команд) (О. Борисова, 2011; Е. Козлова, 2012; R. Noye et al., 2012; С. Deutschera et al., 2013), соціалізації висококваліфікованих спортсменів, тренерів і політизації спорту вищих досягнень (Ю. Ямщиков, 2009; В. Білогур, 2015; А. Скобелева, Е. Колпакова, 2015).

Крім цього, в сучасній системі спортивної підготовки накопичений значний обсяг об'єктивних знань, які стосуються питань розвитку спортивних ігор, що вимагає підвищення вимог до рівня спортивної майстерності, граничної мобілізації функціональних резервів, мотивації на досягнення високих спортивних результатів і максимального розвитку індивідуальних здібностей гравців. Такий стан речей обумовив проведення досліджень, у яких детально проаналізовано важливі аспекти системи багаторічного вдосконалення висококваліфікованих спортсменів: відбір методик удосконалення різних сторін підготовленості та змагальної діяльності (В. Корягін, 2014; А. Гомельський, 2015; М. Пітин, 2015); спортивний відбір та орієнтацію спортсменів у процесі багаторічного вдосконалення (Н. Безмылов, 2010; О. Шинкарук, 2011); інтегральну підготовку баскетболістів на етапах спортивного вдосконалення (Т. Вознюк, 2005; Г. Лисенчук, 2014; О. Мітова,

2015); нормування і контроль тренувальних і змагальних навантажень (Ю. Шкретій, 2006; О. Маслова, 2013); шляхи реалізації принципу індивідуалізації в системі підготовки і змагальній діяльності (Ж. Козина, С. Ермаков 2014; Е. Врублевський, 2016); психологічне забезпечення спортивної підготовки (И. Смоляр, Е. Иващенко, 2012; В. Воронова, С. Шутова, 2014); організаційно-методичне забезпечення розвитку виду спорту (О. Борисова, 2011, 2013; Ю. Павленко, 2014); система управління підготовкою і змагальною діяльністю висококваліфікованих спортсменів (Е. Козлова, 2012; В. Костюкевич, 2012; В. Корягин, 2013; Е. Дорошенко, 2014; В. Николаенко, 2014); визначення оптимальної структури і змісту процесу багаторічного вдосконалення спортсменів (Т. Вомра, G. Haff, 2009; Л. Матвеев, 2010; Ц. Желязков, Д. Дашева, 2011; В. Платонов, 2013, 2015).

Незважаючи на детальну та ґрунтовну розробку даної проблематики, аналіз змагальної практики висококваліфікованих баскетболістів переконливо свідчить про те, що наявні теоретичні та методичні знання остаточно не трансформовані у високі спортивні результати. На нашу думку, головною причиною такого стану речей є наявність неадекватних кількісно-якісних показників змагальної практики у висококваліфікованих баскетболістів, які входять до складу національних збірних команд: близькі до максимально-можливих показники змагальної практики у провідних спортсменів на рівні клубних і збірних команд (чемпіонат і Кубок країни, європейські кубкові турніри, чемпіонати Європи і світу, Ігри Олімпіад). Водночас висококваліфіковані спортсмени, які входять до розширеного складу команди або групи перспективного резерву, мають обмежені показники змагальної практики найвищого міжнародного і національного рівнів, що призводить до зниження показників спортивної майстерності гравців й дисбалансу інтегральної підготовленості команди.

У зв'язку з вищенаведеним актуальними є дослідження, які спрямовані на визначення найбільш раціональних підходів до розвитку спортивних ігор в умовах впливу чинників глобалізації: уніфікації та інтеграції національних систем підготовки і змагальної діяльності, концентрації перспективних й висококваліфікованих спортсменів у кращих світових центрах підготовки, зміни громадянства з метою отримання можливості виступів за національну збірну або професійну команду, підготовки і змагальної діяльності кращих спортсменів у закордонних професійних лігах з ігрових видів спорту.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дослідження виконано відповідно «Зведеного плану науково-дослідної роботи в сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр.» Міністерства України в справах сім'ї, молоді та спорту за темою 1.2 «Сучасний професійний спорт і шляхи його розвитку в Україні» (№ державної реєстрації – 0111U001715); плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання та спорту України на 2016–2020 рр. за темою 2.20 «Удосконалення змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів у спортивних іграх» (№ державної реєстрації 0116U001628); тематичного плану наукових досліджень і розробок, які виконуються за рахунок коштів державного бюджету МОН України на 2016–2017 рр., за темою 2.38 «Сучасні системи розвитку спорту вищих досягнень і стратегія розвитку спорту і

олімпійської підготовки спортсменів України на найближчу та віддалену перспективу» (№ державної реєстрації 0116U007019).

Мета дослідження – обґрунтувати і розробити оптимальну модель розвитку спортивних ігор (на матеріалі баскетболу) в умовах глобалізації спорту вищих досягнень, визначити шляхи її практичної реалізації.

У відповідності до мети сформульовано наступні **завдання дослідження**:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблем розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень на підставі вивчення та узагальнення даних науково-методичних літературних джерел і мережі Інтернет.

2. Обґрунтувати основні положення та сформулювати концепцію розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень.

3. Виявити тенденції міграційних процесів спортсменів у ретроспективі олімпійського руху та вплив чинників професіоналізації і комерціалізації на показники розвитку баскетболу в світі.

4. Розробити моделі розвитку спортивних ігор в Україні в умовах впливу процесів глобалізації на рівні дитячо-юнацького, аматорського, олімпійського та професійного спорту.

5. Обґрунтувати і розробити технологію підготовки висококваліфікованих баскетболістів з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень.

6. Проаналізувати програмний матеріал стосовно багаторічної підготовки баскетболістів і визначити шляхи підвищення його ефективності в умовах дії глобальних чинників.

7. Сформувати цілісну систему знань стосовно розвитку спортивних ігор в Україні в умовах впливу чинників глобалізації на спорт вищих досягнень.

Об'єкт дослідження – розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації сучасного спорту.

Предмет дослідження – вплив глобальних чинників на особливості розвитку ігрових видів спорту в Україні.

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження склали принципи діалектико-матеріалістичного аналізу соціальних явищ, які також стосуються розвитку баскетболу в умовах впливу чинників глобалізації на спорт вищих досягнень, які наведені в роботах Т. Єсентаєва (2016), В. Платонова (2016), де одним з провідних чинників є методологічне положення про системний підхід до аналізу процесів розвитку видів спорту (М. Ибрагимов, 2014; В. Иссурин, 2016). Проблематика нашого дослідження стосується кола актуальних питань розвитку спортивних ігор, тому логічним є те, що в якості методологічних засад дослідження використано системний підхід, основи якого ґрунтовно викладено в теорії функціональних систем П. Анохіна (1984, 1986), концептуальних положеннях теорії спорту та періодизації багаторічної підготовки спортсменів В. Платонова (2013, 2015), теорії змагальної діяльності Л. Матвєєва (2010).

Діалектичний метод дослідження соціальних явищ, процесів і проблем вимагає їх відображення в історичному аспекті (В. Столяров, 2011, 2014, 2015): відповідно до цього положення в дисертації проаналізовано процеси впливу чинників глобалізації на показники змагальної діяльності висококваліфікованих баскетболістів протягом фінальних турнірів Ігор Олімпіад 1988–2016 рр., що

забезпечило єдність історичного та логічного підходів. Стосовно до наших досліджень також важливим є положення про єдність і суперечливість різних моделей розвитку виду спорту (баскетболу), їх внутрішньої логіки побудови і визначення оптимальних критеріїв ефективності розвитку та функціонування. В зв'язку з вищевикладеним нами використано дослідження провідних вітчизняних (В. Шамардин, 2004, 2013; В. Корягин, 2010–2014; О. Борисова, 2011–2016; В. Костюкевич, 2012–2016; Э. Дорошенко, 2013–2015) і закордонних науковців (R. Poli, 2005; С. Елевич, 2008, 2009; V. Okazaki et al., 2012; M. Gomez et al., 2014) зі спортивних ігор, на підставі вивчення яких, проаналізовано науковий матеріал, обґрунтовано та розроблено теоретичні моделі, концепцію розвитку і технологію підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних міжнародних змагань, сформульовано загальні висновки і рекомендації.

Методологічні основи дослідження базуються на інтегративних наукових теоріях – концептуальних положеннях про системний підхід, який розглядає досліджувану систему як цілісну множину відносно незалежних компонентів з урахуванням внутрішніх взаємозв'язків між ними; діалектико-матеріалістичному методі, що ґрунтується на вивченні закономірностей, і тенденцій розвитку; науковому методі, який розглянуто в якості синтезу основних способів отримання нових знань і вирішення завдань. Це дозволяє розглядати процес спортивного тренування з точки зору теорії управління, а спортсмена – в якості об'єкту управління в динаміці багаторічної підготовки.

Спрямованість наукових досліджень формувалася на положеннях теорії спорту і системи підготовки спортсменів (В. Платонов, 2004; Л. Матвеев, 2010), теорії періодизації процесу спортивного тренування (М. Озолин, 2011; В. Платонов, 2013), управлінні підготовкою, відбором та орієнтацією спортсменів (В. Корягин, 2010; О. Шинкарук, 2011; Г. Лісенчук та ін., 2014; В. Костюкевич, 2016), індивідуалізації підготовки в спортивних іграх (Ж. Козина, 2009), основах багаторічної підготовки в командних спортивних іграх (І. Максименко, 2010; В. Николаенко, 2014).

В теорії спорту та системі підготовки висококваліфікованих спортсменів В. Платонова (2005–2016) і теорії змагальної діяльності Л. Матвеева (2010), в якості загальної методології використовується методологія інтеграційних підходів, стрижнем яких є саме системний підхід, який інтегрує теорію функціональних систем П. Анохіна (1984, 1986), інші загальнонаукові дисципліни, наукові напрями і теорії. Важливими складовими елементами загальної методології підготовки спортсменів є фундаментальні дослідження стосовно системи управління рухами М. Берштейна (2014); теорії адаптації Г. Сельє (2008); загальної теорії спорту В. Платонова (2005–2016), теорії змагальної діяльності Л. Матвеева (2010); олімпійської освіти М. Булатової та С. Бубки (2011–2015) і філософських проблем розвитку спорту В. Столярова (2009–2015). У зв'язку з цим у даному дослідженні концепція розвитку баскетболу в Україні представляє собою визначений спосіб розуміння сукупності процесів, явищ, фактів, а її теоретична модель, яка розроблена на основі системного підходу є передумовою для визначення оптимальних шляхів розвитку баскетболу в Україні на різних ієрархічних рівнях його функціонування: дитячо-юнацького та резервного спорту; аматорського спорту; олімпійського та професійного спорту; адаптивного і ветеранського спорту.

Для вирішення поставлених завдань в роботі використовувались такі **методи дослідження**: аналіз та узагальнення даних науково-методичних літературних джерел і мережі Інтернет; історико-логічні методи дослідження; вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду практичної роботи з підготовки висококваліфікованих спортсменів у баскетболі; метод експертної оцінки; аналіз та інтерпретація показників змагальної діяльності; теоретичне моделювання; педагогічні спостереження; методи математичної статистики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- показано кардинальні зміни в розвитку спортивних ігор, які відбулися за останні 20–25 років, що обумовлено як чинниками зовнішнього характеру, так і внутрішніми соціально-економічними умовами; обґрунтовано важливість урахування впливу цих глобальних змін при формуванні програм підготовки на основі світового досвіду та необхідності застосування принципово нових підходів;

- обґрунтовано та розроблено основи національної концепції розвитку спортивних ігор (на матеріалі баскетболу) в умовах впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень;

- обґрунтовано та розроблено технологію реалізації теоретичної моделі стосовно оптимальної побудови системи підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних міжнародних змагань з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень на основі диференціації складу команди на групи: основний склад, регулярна заміна, розширений склад, перспективний резерв;

- обґрунтовано передумови і шляхи подолання внутрішнього протиріччя системи підготовки висококваліфікованих баскетболістів, що ґрунтується на різниці між кількісними показниками і рівнем змагальної практики у провідних спортсменів (учасників національного чемпіонату та Кубка, європейських кубкових турнірів, офіційних міжнародних змагань) і спортсменів з найближчого резерву;

- представлено цілісну систему знань, яку сформовано на підставі теоретичного аналізу й узагальнення показників тренувальної і змагальної практики, що відображають процес розвитку спортивних ігор, відповідно до сучасних особливостей глобалізації спорту вищих досягнень (міграції спортсменів та їх концентрації в провідних світових центрах підготовки; професіоналізації спортсменів і комерціалізації змагань; соціалізації провідних спортсменів і політизації офіційних міжнародних змагань);

- обґрунтовано теоретичну модель розвитку спортивних ігор (на матеріалі баскетболу) в умовах глобалізації спорту вищих досягнень, яка ґрунтується на врахуванні наступних показників: визначенні мети і завдань стосовно розвитку баскетболу; рівня фінансування та матеріально-технічного забезпечення багаторічної підготовки баскетболістів; економічних, демографічних, соціальних і політичних особливостей розвитку країни;

- підтверджено дані теорії спорту В. Платонова (2015) стосовно раціональної побудови структурних утворень (мікро- і мезоциклів) річного циклу підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних міжнародних змагань в умовах впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень;

- підтверджено дані стосовно особливостей розвитку ігрових видів спорту в сучасних умовах (R. Poli, 2004; M. Taylor, 2006; Борисова, 2013);

- підтверджено дані стосовно значущості та впливу системи управління підготовкою та змагальною діяльністю кваліфікованих і висококваліфікованих спортсменів з ігрових видів спорту для їх ефективного розвитку (Ж. Козина и др., 2010; S. Robson, 2013; Э. Дорошенко, 2014; В. Костюкевич, 2014; Г. Лисенчук и др., 2014; В. Николаенко, 2014; L. Luo, 2015);

- доповнено дані щодо комплексного використання в технології підготовки до офіційних міжнародних змагань принципів індивідуалізації, методик удосконалення групових і командних взаємодій з їх подальшою інтеграцією в практику змагальної діяльності в умовах глобалізації спорту вищих досягнень;

- доповнено дані стосовно урахування різних рівнів підготовленості та спортивної майстерності висококваліфікованих баскетболістів у технології підготовки до офіційних міжнародних змагань в умовах глобалізації спорту вищих досягнень;

- доповнено дані щодо необхідності впровадження модифікованих програм підготовки, ліцензування та підвищення кваліфікації тренерів з баскетболу на дитячо-юнацькому, аматорському й професійному рівнях у вищих навчальних закладах і федерації баскетболу України.

Практична значущість одержаних результатів полягає в розробці, обґрунтуванні і апробації технології підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних міжнародних змагань з урахуванням впливу чинників глобалізації.

Фактичний матеріал, який представлено в роботі, та зроблені на його основі узагальнення з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень є підґрунтям для вдосконалення програм підготовки. Це дозволило оптимізувати навчально-тренувальний процес гравців чоловічих і жіночих збірних команд України з баскетболу (кадетських, юніорських, молодіжних, національних).

Сформульовані в дисертації висновки і пропозиції, а також окремі результати дослідження, які є частиною навчально-методичних посібників, висвітлено на практичних і науково-методичних семінарах федерації баскетболу України з питань підвищення кваліфікації тренерів.

Основні положення та результати дослідження впроваджено в навчальний процес професійної підготовки здобувачів вищої освіти Національного університету фізичного виховання і спорту України при вивченні дисципліни «Теорія та методика тренерської діяльності в обраному виді спорту» (2016, 2017); Національного університету «Львівська політехніка» (2016); Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту (2016); Запорізького національного університету (2016); Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (2016); у практику роботи науково-дослідного інституту Національного університету фізичного виховання і спорту України (2017) та Федерації баскетболу України (2017).

Особистий внесок здобувача в спільно опубліковані наукові праці полягає у визначенні пріоритетів в організації, формуванні напрямів досліджень, аналізі, обговоренні фактичного матеріалу і теоретичному узагальненні. Внесок співавторів визначається участю в організації досліджень окремих наукових напрямів, допомогою в обробці матеріалів та їх частковому обговоренні.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дослідження викладено в доповідях на наукових конференціях, конгресах і семінарах: XV Міжнародна науково-практична конференція «Фізична культура, спорт та здоров'я» (Харків, 2015); XII Международная научная конференция «Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведениях» (Харьков, 2016); Міжнародна науково-методична конференція «Сучасні проблеми та перспективи розвитку фізичного виховання, здоров'я і професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту» (Київ, 2016); Proceedings of the XVII International Academic Congress «History, Problems and Prospects of Development of Modern Civilization» (Japan, Tokyo, 2016); Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми фізичного виховання і спорту в сучасних умовах» (Дніпропетровськ, 2016); XI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (Переяслав-Хмельницький, 2016); International Scientific Congress «Sport. Olympism. Health» (Chisinau, Republic of Moldova, 2016); I Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція «Баскетбол: історія, сучасність, перспективи» (Дніпро, 2016); X Міжнародна конференція «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 2017); Proceedings of the VII International Academic Congress «Fundamental and Applied Studies in EU and CIS Countries» (United Kingdom, Cambridge, England, 2017); Міжнародна конференція «Сталий розвиток і спадщина у спорті : проблеми та перспективи» (Київ, 2017), а також на щорічних науково-практичних конференціях кафедри спортивних ігор, кафедри історії та теорії олімпійського спорту НУФВСУ (Київ, 2015-2018).

Публікації. Матеріали дослідження знайшли відображення у 55 наукових працях, що опубліковані в 2012–2017 рр. З них 2 монографії, 24 публікації у фахових виданнях України, з яких 12 включено до міжнародної наукометричної бази, 4 праці у наукових періодичних виданнях інших держав; 14 публікацій апробаційного характеру; 11 публікацій додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, восьми розділів, практичних рекомендацій, висновків, списку використаних літературних джерел (441) і додатків (14). Дисертаційна робота викладена на 456 сторінках, вміщує 26 таблиць, 45 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, вказано на зв'язок роботи з науковими планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, основні методологічні засади дослідження, розкрито наукову новизну та практичну значущість одержаних результатів, а також визначено особистий внесок здобувача у спільно опубліковані наукові праці, подано інформацію про апробацію і впровадження результатів дослідження, визначено кількість публікацій автора за темою дисертації.

Перший розділ «**Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень: характеристика проблеми**» присвячений аналізу літературних джерел, де висвітлено такі питання:

- глобалізація в сучасному світі та її вплив на спорт;

- історичні аспекти розвитку спортивних ігор: національний і міжнародний досвід, становлення традицій;
  - огляд сучасних підходів до побудови процесу підготовки в спортивних іграх з урахуванням впливу глобалізації на спорт вищих досягнень;
  - загальні принципи і особливості побудови процесу підготовки висококваліфікованих спортсменів в умовах міграції та концентрації спортсменів у провідних міжнародних центрах підготовки;
  - особливості підготовки до офіційних міжнародних змагань і змагальної діяльності висококваліфікованих спортсменів з урахуванням чинників соціально-економічного впливу;
  - еволюція правил міжнародних змагань зі спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень;
  - вплив професіоналізації спорту вищих досягнень на розвиток спортивних ігор;
  - проблемні питання розвитку спортивних ігор з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень і напрямки їх практичної реалізації.
- Аналіз цих питань дозволив виділити позитивні і негативні наслідки глобалізації, які наведено на рис. 1 (О. Борисова, Р. Сушко, 2016).

Рис. 1. Вплив глобалізації на розвиток спорту вищих досягнень

Обґрунтована фахівцями значущість впливу глобальних чинників на спорт вищих досягнень дозволяє констатувати, що процеси міграції, концентрації, комерціалізації, професіоналізації, політизації та соціалізації в спортивних іграх істотним чином детермінують успішність змагальної діяльності. Незадовільні спортивні результати національних збірних команд України (починаючи з 2004 року українські команди зі спортивних ігор не проходили кваліфікаційний відбір до фінальних турнірів Ігор Олімпіад) свідчать про істотні недоліки в технології підготовки команд до офіційних міжнародних змагань і знижену ефективність змагальної діяльності. Для комплексного вирішення цих питань необхідна модифікація існуючих технологій підготовки і реорганізації програм розвитку спортивних ігор з урахуванням впливу глобальних чинників на спорт вищих досягнень і позитивного закордонного досвіду, необхідне створення концепції, технології і моделей розвитку спортивних ігор в Україні різних рівнів (дитячо-юнацького, аматорського, професійного).

Проблеми глобалізації спорту вищих досягнень іноземними фахівцями вивчаються досить давно (J. Maguire, 1999; P. Lanfranchi, M. Taylor, 2001; J. Perraton, 2003; R. Poli, 2004; W. Murray, 2006), впливові вітчизняні науковці ґрунтовно зосереджувались на окремих факторах (О. Борисова, 2011; С. Бубка, 2012; Ю. Павленко, 2013; В. Платонов, 2015), але вивчення специфіки спортивних ігор на прикладі баскетболу як одного з найпопулярніших видів спорту в світі, не знайшло достатнього відображення, в той час, як сучасний стан розвитку спортивних ігор потребує раціональних підходів з урахуванням впливу чинників глобалізації на спорт вищих досягнень.

У другому розділі «**Методи і організація дослідження**» розкрито методологію дослідження та конкретизовано використання сукупності методів дослідження, обґрунтовано доцільність їх застосування, подано відомості про контингент обстежених та етапи дослідження. Науково-методичне обґрунтування і організація дослідження здійснювалися на загальнонаукових і методологічних принципах, що характеризують цілісність наукових досліджень і практичного впровадження.

В дисертаційній роботі застосовано такі методи дослідження: аналіз та узагальнення даних науково-методичних літературних джерел і мережі «Інтернет»; історико-логічні методи дослідження; вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду практичної роботи з підготовки висококваліфікованих спортсменів у баскетболі; метод експертної оцінки; аналіз та інтерпретація показників змагальної діяльності; теоретичне моделювання; педагогічні спостереження; методи математичної статистики.

Організація досліджень за етапами полягала у послідовному та паралельному вирішенні завдань дослідження та розподілі роботи таким чином:

Перший етап (2012–2015 рр.) – вивчення та систематизація матеріалу з проблематики сучасних тенденцій розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень, аналіз особливостей впливу чинників глобалізації (політизації та соціалізації, професіоналізації та комерціалізації, міграції та концентрації спортсменів у кращих світових центрах підготовки), залежності розвитку спортивних ігор у світі від історичних чинників, соціально-економічного стану країни, еволюції правил спортивних ігор і національних традицій.

Сформульовано структурні компоненти дослідження: мету, завдання, об'єкт і предмет досліджень, програму науково-дослідної роботи за етапами проведення.

Другий етап (2015–2016 рр.) – проведення досліджень з урахуванням закордонного досвіду та ретроспективних узагальнень раціональних підходів щодо розвитку спортивних ігор у різних країнах світу. Сформовано сучасну концепцію, обґрунтовано технологію та представлено теоретичні моделі розвитку спортивних ігор в Україні з урахуванням кардинальних змін, що відбуваються під впливом глобалізації спорту вищих досягнень, теоретичного і практичного досвіду фахівців галузі. Методом анкетного опитування виявлено сучасні погляди найбільш авторитетних українських фахівців з баскетболу (10 осіб) стосовно особливостей формування процесу підготовки висококваліфікованих баскетболістів на етапах підготовки до вищих спортивних досягнень і максимальної реалізації індивідуальних можливостей до офіційних змагань міжнародного рівня: чемпіонатів Європи та світу, Ігор Олімпіад, європейських кубкових турнірів. Методом експертної оцінки узагальнено погляди 10 впливових вітчизняних спеціалістів галузі фізичного виховання і спорту стосовно сучасних підходів до питань розвитку спортивних ігор з урахуванням глобалізації спорту.

Третій етап (2016–2017 рр.) – характеризується розробкою програм підготовки на рівні національних і клубних команд та урахуванням особливостей їх навчально-тренувального процесу, розробкою інтегральних програм підготовки, що дозволить об'єднати зусилля всіх сторін підготовленості висококваліфікованих баскетболістів з метою вдосконалення змагального процесу під впливом дії чинників глобалізації на спорт вищих досягнень. Розроблено і обґрунтовано плани підготовки національних збірних команд України з баскетболу U-18, U-20 (36 спортсменів). Проаналізовано, описано та узагальнено результати виступів національних збірних команд з баскетболу (1152 спортсмени) на турнірах Ігор Олімпіад протягом 1988–2016 рр., 288 спортсменів – на фінальному турнірі чемпіонату світу 2014 року. Визначено кількісно-якісні показники наявності в складах національних збірних команд спортсменів, які виступали в чемпіонатах інших країн (легіонерів), натуралізованих спортсменів і гравців-мігрантів, проаналізовано їх внесок у загальнокомандні результати.

В третьому розділі **«Концепція розвитку спортивних ігор на національному та міжнародному рівнях в умовах глобалізації спорту вищих досягнень»** охарактеризована концепція розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень, в основу якої покладено спеціальні методичні принципи спортивного тренування.

На матеріалі баскетболу показано, що розвиток спортивних ігор в Україні здійснюється громадськими організаціями (національною та обласними федераціями баскетболу, дитячо-юнацькими, аматорськими, ветеранськими, професійними лігами та ін.), органами виконавчої влади (департаментами з питань молоді та спорту районного, міського, обласного рівнів, профільними міністерствами), за участі меценатів. Виходячи з цього, теоретичне визначення шляхів розвитку баскетболу в Україні ґрунтується саме на цих трьох складових.

На кожному з рівнів розвитку баскетболу (дитячо-юнацькому, аматорському, професійному) спостерігаються визначені тенденції, а саме:

– на дитячо-юнацькому рівні розвитку баскетболу провідну роль відіграє діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування. Більшість дитячо-юнацьких спортивних закладів (ДЮСШ, СДЮШОР, УФК, ШІСП та ін.), які займаються розвитком баскетболу, підпорядковані виконавчим органам державної влади України: Міністерству освіти і науки, Міністерству молоді та спорту, місцевого самоврядування (обласним, міським і районним радам);

– на аматорському рівні розвитку баскетболу в роботі з дорослими спортсменами більш значним є вплив спортивних клубів і первинних профспілкових організацій підприємств різних форм власності, громадських організацій та ін.;

– на професійному рівні розвитку баскетболу в Україні найбільш значущим чинником є діяльність меценатів і приватних інвесторів.

Обґрунтовано методологічні та теоретико-методичні передумови розвитку спортивних ігор (на прикладі баскетболу) і визначено рівні їх практичної реалізації, що включає такі складові (рис. 2) :

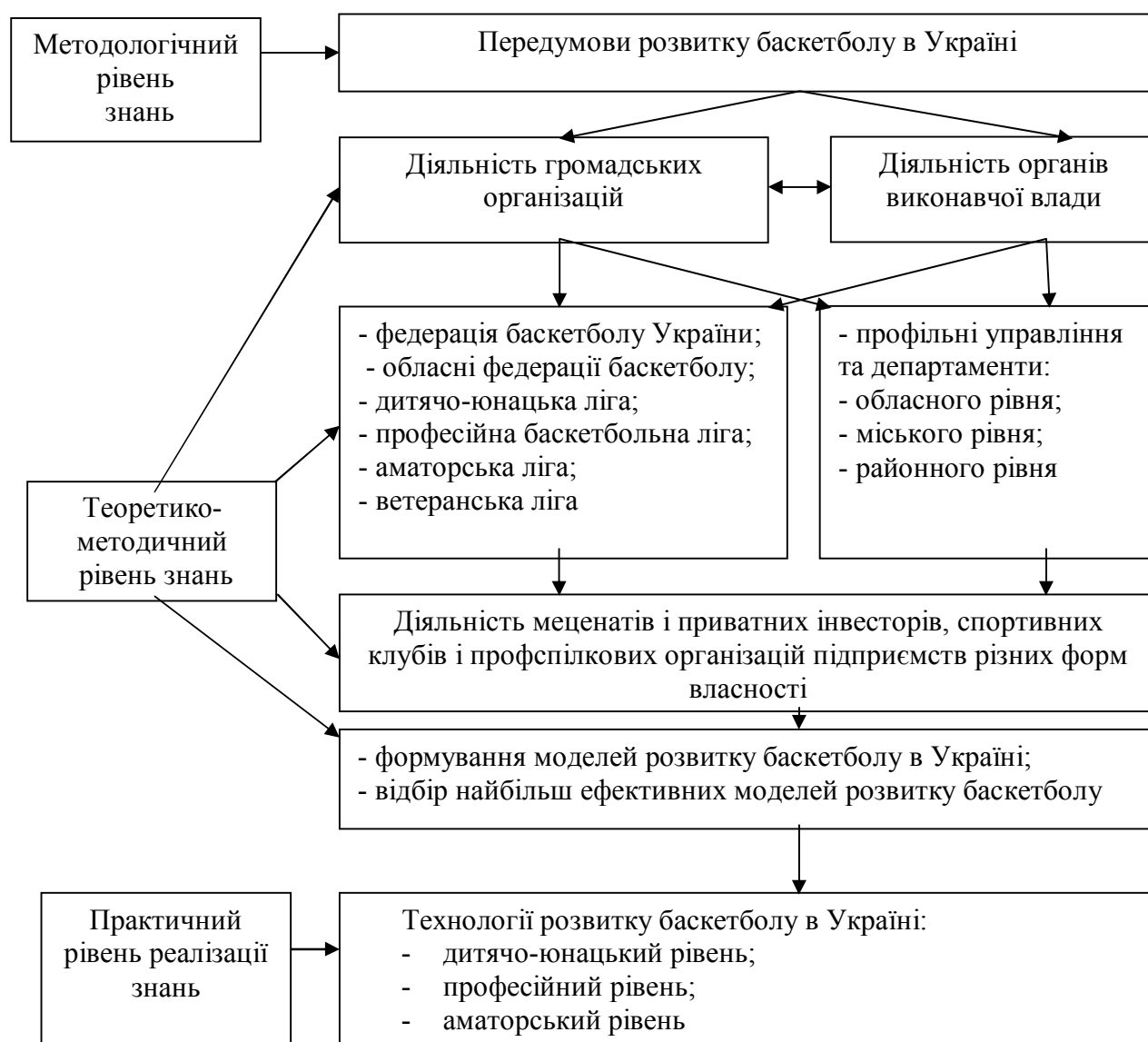

Рис. 2. Узагальнена план-схема розвитку командних спортивних ігор в Україні (на матеріалі баскетболу)

В основу формування наукової концепції розвитку баскетболу в сучасних умовах глобалізації спорту вищих досягнень покладено методологічні засади дослідження, спеціальні методичні принципи підготовки спортсменів, які сформульовані В. Платоновим, аналіз та узагальнення передового педагогічного досвіду вітчизняних і закордонних фахівців.

Складовими формування концепції розвитку українського баскетболу в умовах глобалізації спорту вищих досягнень виділено наступні чинники: аналіз та узагальнення внутрішніх протиріч процесу розвитку баскетболу в Україні; аналіз причин виникнення проблем та обґрунтування шляхів їх вирішення; створення організаційних і наукових передумов для розвитку спортивної та інших видів інфраструктури, яка необхідна для забезпечення розвитку баскетболу в Україні; визначення передумов і формулювання основ концепції розвитку баскетболу в сучасних умовах глобалізації спорту вищих досягнень з урахуванням закордонного і вітчизняного практичного досвіду; шляхи і способи практичної реалізації концепції розвитку баскетболу в Україні в умовах глобалізації спорту вищих досягнень (модифікована технологія підготовки до офіційних міжнародних змагань на основі врахування кількісно-якісних показників змагальної практики та її рівнів: контрольних і тренувальних ігор; офіційних ігор національного рівня; офіційних ігор міжнародного рівня).

У четвертому розділі **«Обґрунтування та розробка теоретичної моделі розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень»** зазначено, що теоретична модель розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень повинна ґрунтуватися на теоретико-методичних положеннях загальної теорії спорту та системи підготовки спортсменів.

У розділі обґрунтовано позицію, що функціонування складної багаторівневої моделі розвитку баскетболу в Україні неможливе без наявності визначених критеріїв ефективності, які детермінують економічні, соціальні, демографічні, правові, організаційні, суто спортивні та інші чинники. Шляхи практичної реалізації теоретичної моделі розвитку баскетболу в Україні ґрунтуються на вивченні та узагальненні педагогічного досвіду розвитку баскетболу в найбільш успішних країнах світу. З цього переліку виділено європейські країни (Литва, Сербія), чий досвід, з огляду на особливості та традиції функціонування баскетболу, має стати найбільш ефективним прикладом для подальшого розвитку спортивних ігор в Україні.

В процесі розробки та обґрунтування теоретичної моделі розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень, спиралися на ключові теоретико-методичні положення загальної теорії спорту (В. Платонов, 2015) : принципи організації багаторічної спортивної підготовки в її органічному взаємозв'язку із змагальною діяльністю; раціональне поєднання багаторічної спортивної підготовки з чинниками позатренувального, позазмагального характеру та навколишнього середовища; корекцію багаторічної підготовки в спортивних іграх з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень на процеси підготовки і змагальної діяльності.

Сукупність теоретико-методичних положень загальної теорії спорту дозволяє розглядати зміст змагального процесу як основний фактор розробки засобів і

методів управління багаторічною підготовкою висококваліфікованих і кваліфікованих спортсменів (рис. 3).

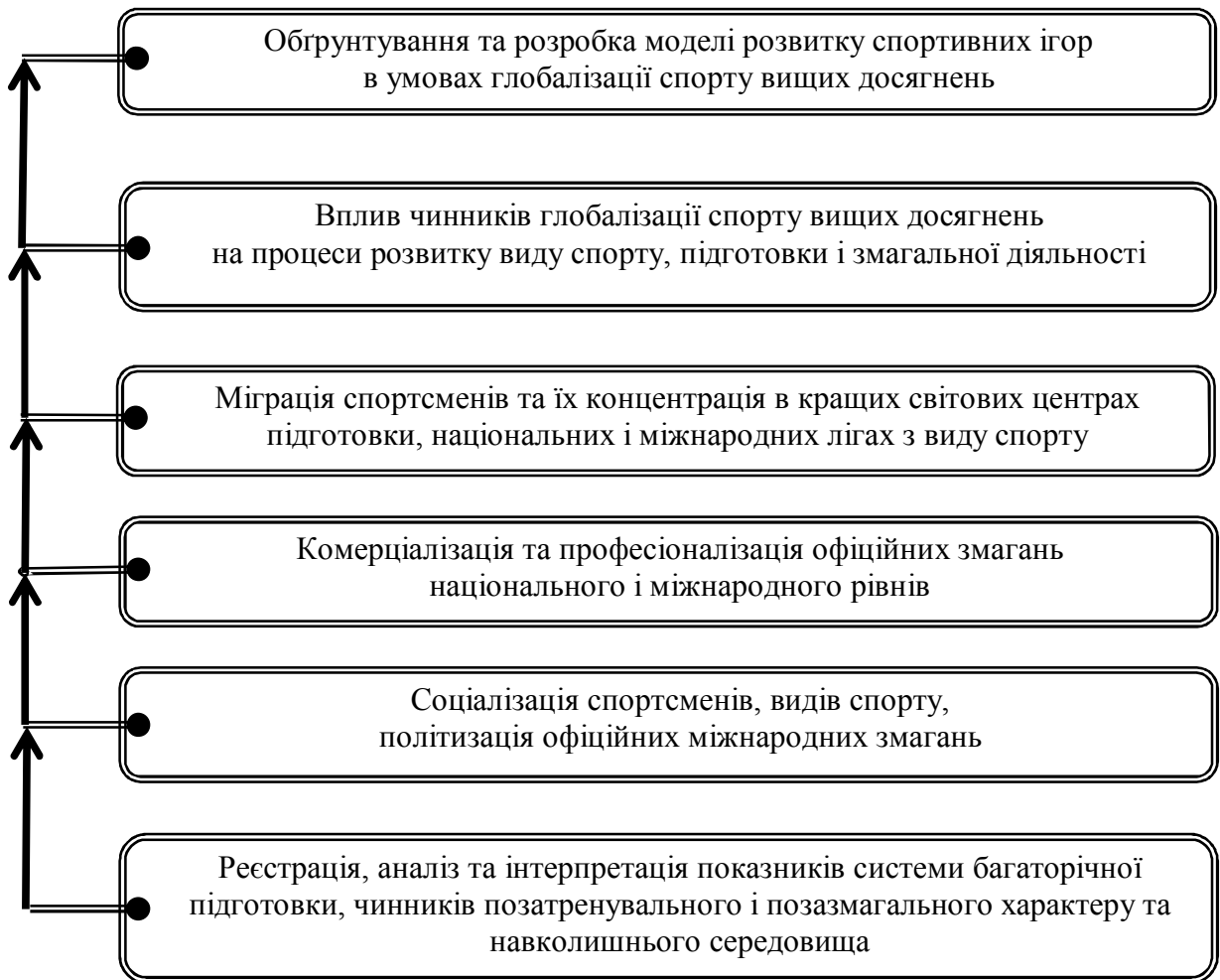

Рис. 3. Складові процесів обґрунтування та розробки моделі розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень

У процесі моделювання розвитку баскетболу істотний вплив на процеси розробки і формування її теоретичної моделі мають чинники глобалізації спорту вищих досягнень, що обумовлюють ефективний розвиток виду спорту в Україні. Зокрема це стосується показників, які можна умовно поділити на кілька груп:

- показники розвитку баскетболу, що тісно пов'язані з чинниками економічного характеру (показниками внутрішнього валового продукту в країні на одну особу населення, цільовими частками в головному кошторисі країни, обласних, міських і районних бюджетів, які спрямовані на розвиток спорту взагалі та баскетболу зокрема);

- демографічні показники (загальна кількість населення, кількість спортсменів, які займаються баскетболом на аматорському та професійному рівнях тощо), які мають безпосередній вплив на процеси спортивної орієнтації та відбору;

- наявність (або відсутність) державних програм розвитку баскетболу, відповідної законодавчої бази їх практичної реалізації;

- наявність і функціонування громадських органів управління баскетболом – федерацій та асоціацій міського, обласного та національного рівнів;

– наявність (або відсутність) відповідної інфраструктури: спортивної, матеріально-технічної та ін.;

– наявність (або відсутність) відповідного науково-методичного та інноваційного забезпечення.

Таким чином, в основу розробки і формування теоретичної моделі розвитку спортивних ігор з урахуванням впливу міграції спортсменів покладено чинники, що схематично зображені на рисунку 4.

Рис. 4. Компоненти теоретичної моделі розвитку спортивних ігор з урахуванням впливу міграції спортсменів

В загальному вигляді теоретична модель розвитку баскетболу повинна містити складові, що наведені на рисунку 5: вихідні показники, що характеризують

існуючий стан речей; цільові настанови розвитку; прогностні характеристики розвитку; критерії розвитку: основні та допоміжні; шляхи практичної реалізації; систему управління, що забезпечує контроль та корекцію процесів.

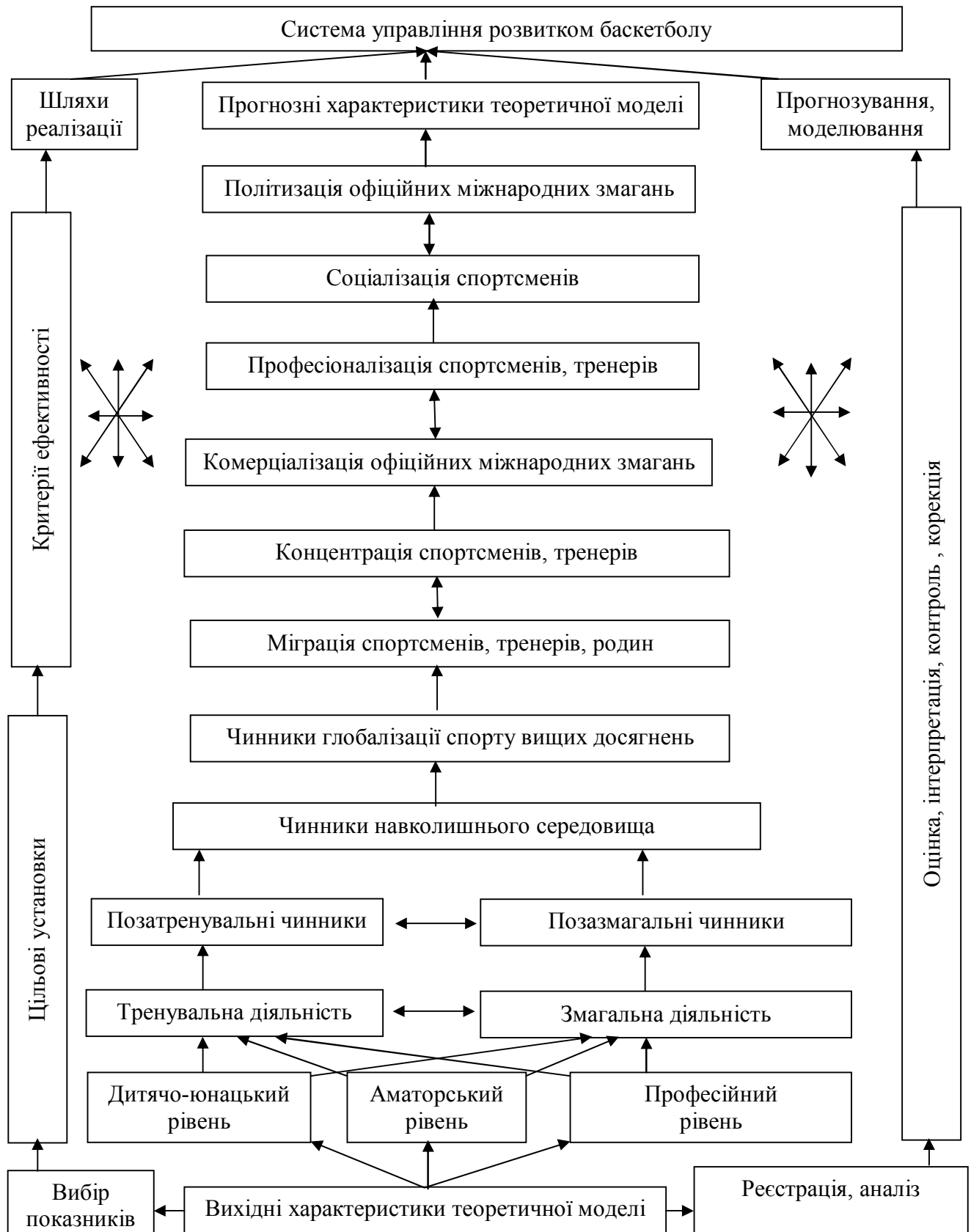

Рис. 5. Схема теоретичної моделі розвитку баскетболу

В процесі створення моделі розвитку баскетболу визначено групи основних і допоміжних критеріїв ефективності. Групи критеріїв є спеціалізованими для різних рівнів розвитку баскетболу: дитячо-юнацького, аматорського, професійного. Комплекс вищезазначених складових дозволив визначити шляхи практичної реалізації моделі, її адаптацію до умов тренувального та змагального процесів, практичного застосування моделі розвитку баскетболу на національному рівні.

Важливою складовою є система управління, а саме забезпечення процесів контролю розвитку баскетболу та формування ефективних шляхів корекції в межах сформованої теоретичної моделі.

Процеси моделювання, розробки і формування моделей, визначення їх характеристик є невід'ємними компонентами системи управління. Це збільшує значущість формування загальної системи управління в процесі розвитку баскетболу, дозволяє більш якісно та критично оцінити її взаємозалежні чинники: контроль і корекцію показників розвитку баскетболу в межах сформованої теоретичної моделі, яка містить конкретні часові значення.

Аналіз структурної схеми теоретичної моделі розвитку баскетболу, яка представлена на рисунку 5, свідчить, що в основу її розробки і формування покладено вихідні характеристики. Це зумовлено логікою наукових підходів до теоретичного моделювання процесів розвитку баскетболу: для побудови оптимальної моделі розвитку необхідно охарактеризувати поточний стан об'єкта. Стосовно показників, які характеризують поточний стан розвитку баскетболу в Україні, звичайно, виокремлюють досить широке коло питань:

- генетична спадковість населення – на території сучасної України мешкає значна кількість відкритих етнічних груп і національностей, що забезпечує наявність талановитих у руховому відношенні та високорослих індивідів, які є перспективними зі спортивної точки зору;

- кліматичні фактори України сприяють фізичному розвитку спортсменів і проведенню ігрових занять з елементами баскетболу у дитячо-юнацькому віці на свіжому повітрі;

- демографічна ситуація в Україні – як правило, позитивні демографічні тренди зумовлюють підвищення конкуренції на рівні дитячо-юнацького та аматорського спорту;

- економічні чинники – загальна економічна ситуація (рівні інфляції або дефляції), рівень фінансування баскетболу (державний, приватний, громадський);

- інфраструктурні критерії – наявність сучасної матеріально-технічної бази і спортивних об'єктів;

- наявність традицій розвитку баскетболу, які ґрунтуються на високих показниках змагальної діяльності на рівні національних збірних команд і на клубному рівні в офіційних міжнародних змаганнях;

- наявність висококваліфікованих фахівців, науково-методичного забезпечення, системи ліцензування і підвищення кваліфікації тренерів;

- наявність організаційної структури розвитку баскетболу – дитячо-юнацьких спортивних шкіл, аматорських команд і професійних баскетбольних клубів, міських, обласних і національних асоціацій (федерацій).

Для кожної з моделей розвитку наявні відповідні цільові настанови. Для моделей розвитку на дитячо-юнацькому та аматорському рівні домінуючими є спрямованість на розвиток масового баскетболу та оздоровлення населення. Для моделей розвитку професійного баскетболу основними цільовими настановами є підвищення ефективності тренувального процесу та змагальної діяльності висококваліфікованих баскетболістів.

Стосовно проблематики представленого дослідження необхідно врахувати вплив чинників глобалізації на розвиток спорту вищих досягнень: міграція спортсменів-професіоналів стає звичним явищем у процесах підготовки і змагальної діяльності, вносить значні корективи у хід змагальної боротьби та її остаточні результати. В свою чергу, це позначається на процесах розвитку гри, потребує корекції тренувального процесу, змагальної діяльності й характеристик теоретичної моделі розвитку баскетболу.

Сучасні наукові дослідження переконливо свідчать, що найбільших успіхів досягають команди, які мають сучасну матеріально-технічну базу, фінансове забезпечення, укомплектовані висококваліфікованими спортсменами і тренерами, з відповідним науково-методичним забезпеченням тренувального і змагального процесів.

В п'ятому розділі **«Технології підготовки в спортивних іграх з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень»** сконцентровано увагу на сучасному стані проблеми оптимізації підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних міжнародних змагань і запропоновано застосування принципово відмінних підходів в представленій технології. Це стосується врахування чинників глобалізації спорту вищих досягнень, які значно ускладнили процеси підготовки до офіційних змагань внаслідок активного залучення до лав національних збірних команд натуралізованих спортсменів («мігрантів») і гравців, які виступають в національних чемпіонатах інших країн («легіонерів»).

Подолання існуючої проблеми можливе за рахунок використання принципово відмінних підходів до планування підготовки висококваліфікованих баскетболістів, які враховують ігрову спеціалізацію й універсалізацію гравців щодо їх можливого використання в суміжних амплуа і схожих тактичних взаємодіях. Важливими для оптимізації процесу планування підготовки до офіційних змагань є врахування кількісно-якісних показників змагальної практики відповідних рівнів і оперативна оцінка поточного рівня майстерності гравців.

Глобальні процеси, які мають істотний вплив на підготовку та змагальну діяльність висококваліфікованих баскетболістів, призводять до підвищеного травматизму, необхідності виступів за національні збірні команди або закордонні професійні баскетбольні клуби. В сукупності це значно ускладнює присутність гравців-лідерів на навчально-тренувальних зборах з метою якісної підготовки до офіційних змагань. На сьогодні, досить поширеною є практика, коли переважна більшість гравців (80–90 % складу команди) починає виконувати програму навчально-тренувальних зборів, а інші, 10–20 %, беруть участь у підготовці на подальших етапах – у навчально-тренувальних зборах, у тренувальному процесі, в турнірах перед офіційними змаганнями. Такий стан речей обумовлює необхідність

створення педагогічної технології, яка дозволила б компенсувати різний початковий рівень спортивної підготовленості висококваліфікованих спортсменів.

На рисунку 6 наведено узагальнену схему формування технології підготовки висококваліфікованих баскетболістів на основі врахування кількісно-якісних показників і рівнів змагальної практики.

Рис. 6. Узагальнена схема формування технології підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних змагань на основі врахування кількісно-якісних показників і рівнів змагальної практики

Аналіз вищенаведеної схеми, результати педагогічних спостережень та опитування тренерів збірних команд України з баскетболу різних вікових груп, статі, аналіз матеріалів комплексних наукових груп дозволяють сформулювати основні складові педагогічної технології підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних змагань з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень.

На відміну від класичних схем підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних змагань виокремлюємо такі її складові:

– диференціація складу команди і її розподіл на типологічні групи (основний склад, регулярна заміна, розширений склад, перспективний резерв) для оптимізації підготовки гравців і команди в цілому з урахуванням амплуа, поточного рівня майстерності гравців і кількісно-якісних показників змагальної практики відповідних рівнів: клубного, національного, міжнародного (табл. 1);

– нові, принципово відмінні підходи до планування підготовки команди до офіційних змагань, які враховують певну ротацію складу гравців, що беруть участь у навчально-тренувальних зборах і підготовці команди до офіційних змагань національного або міжнародного рівнів:

а) на етапі підготовки до вищих спортивних досягнень;

б) на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей спортсменів;

– індивідуалізація підготовки висококваліфікованих гравців, які грають в національних чемпіонатах інших країн і не мають можливості брати участь у тренувальних зборах команди для підготовки до офіційних змагань внаслідок дії контрактних зобов'язань з професійним клубом або лігою;

– застосування інноваційних методів управління підготовкою висококваліфікованих баскетболістів за допомогою комп'ютерних програм аналізу результатів змагальної діяльності («Live Stat», «Data Basket» та ін.), вивчення офіційних протоколів ігор і статистики на офіційних сайтах змагань, педагогічні спостереження за процесом підготовки, його оперативне обговорення, консультації спортсменів і тренерів, вчасні рекомендації та оперативна корекція тренувального процесу;

– використання модельно-цільового підходу в процесі індивідуальної підготовки висококваліфікованих гравців і в підготовці основного складу команди, використання модельних тренувальних завдань як інструменту побудови процесу підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів, основи яких викладено В. Костюкевичем (2012, 2014);

– інтеграція індивідуальної підготовленості висококваліфікованих гравців і основного складу команди, який брав участь у тренувальних зборах, у відповідні показники загальнокомандної готовності до офіційних змагань;

– практична реалізація рівня загальнокомандної підготовленості та його оперативна корекція в змагальній діяльності на офіційних міжнародних змаганнях вищого рівня – чемпіонатах Європи та світу, Іграх Олімпіад;

– експертна оцінка результатів з використанням алгоритму спеціального аналізу показників змагальної діяльності в командних спортивних іграх, який розроблено Е. Дорошенком (2013): 1) аналіз ефективності виконання командних схем ведення гри: в атаці, в захисті, в перехідних режимах змагальної діяльності; 2) аналіз ефективності виконання групових взаємодій в атаці, в захисті, в перехідних режимах змагальної діяльності; 3) аналіз ефективності виконання індивідуальних дій в атаці, в захисті, в перехідних режимах змагальної діяльності; 4) аналіз ефективності виконання техніко-тактичних дій у стандартних положеннях; 5) хронологічний аналіз розвитку гри: 1–4 тайми – 10 хвилин (3+4+3); 6) аналіз ефективності ігрових дій у різних зонах майданчика: зона захисту, центральна зона, зона атаки; лівий і правий фланги захисту та атаки; 7) аналіз вирішальних моментів гри.

Орієнтовна матриця практичної технології планування підготовки команди до офіційних змагань протягом макроциклу з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень

П.І.Б гравця	Амплуа					Диференціація гравців на групи	Основний склад	Регулярна заміна	Розширений склад	Перспективний резерв	Навчально-тренувальні збори			
	№ 1	№ 2	№ 3	№ 4	№ 5						I	II	III	IV
1	*	-	-	-	-	о	*	-	-	-	+	+	+	+
2	*	*	-	-	-	л+о	*	-	-	-	в	в	+	+
3	*	*	-	-	-	р	-	-	*	-	+	+	в	в
4	*	*	-	-	-	п	-	-	-	*	+	+	+	+
5	*	*	*	-	-	л+о	*	-	-	-	в	в	+	+
6	-	*	*	-	-	р	-	*	-	-	+	+	+	+
7	-	*	*	-	-	рс	-	-	*	-	+	+	+	+
8	-	*	*	-	-	рс	-	-	*	-	+	+	+	+
9	-	*	*	-	-	рс	-	-	*	-	+	+	+	+
10	-	*	*	-	-	п	-	-	-	*	+	+	+	в
11	-	*	*	*	-	о	*	-	-	-	+	+	+	+
12	-	-	*	*	-	л+о	*	-	-	-	+	+	+	+
13	-	-	-	*	-	рс	-	-	*	-	+	+	в	+
14	-	-	-	*	-	рс	-	-	*	-	+	+	в	+
15	-	-	-	-	*	л+о	*	-	-	-	в	в	+	+
16	-	-	-	*	*	л+р	-	*	-	-	+	+	+	+
17	-	-	-	-	*	рс	-	-	*	-	+	+	+	+
18	-	-	-	-	*	л+п	-	-	-	*	+	+	+	в

Примітки: амплуа (№ 1 – № 5) – розігравач, атакувальний захисник, легкий форвард, важкий форвард, центровий відповідно; * – відповідність гравця вимогам до комплектування складу команди; + – присутність на навчально-тренувальному зборі; в – відсутність на навчально-тренувальному зборі; I–IV – номер навчально-тренувальних зборів; л – статус «легіонера»; о – основний склад; р – регулярна заміна; рс – розширений склад; п – перспективний резерв

В сучасних умовах дії чинників глобалізації на процеси підготовки висококваліфікованих спортсменів актуальними є питання диференціації складу команди на типологічні групи, що дозволяє оптимізувати тренувальний процес і змагальну діяльність за рахунок застосування інноваційного комплектування національної збірної команди на різних етапах підготовки до офіційних міжнародних змагань:

- гравці основного складу команди (як правило 5–6 гравців, які можуть розпочати матч залежно від запланованих на конкретну гру тактичних схем і особливостей змагальної діяльності гравців команди суперника);
- гравці, які регулярно виходять на заміну (2–3 гравці, що істотно впливають на змагальну діяльність команди в кожному матчі);
- гравці розширеного складу команди (баскетболісти, які залучаються до гри у конкретних ігрових ситуаціях, або з метою отримання ігрового досвіду);
- гравці, які входять до групи перспективного резерву (гравці, що отримують практику тренувальної та змагальної діяльності в межах зборів у складі даної команди з метою набуття досвіду і залучення до основного складу в перспективі).

В шостому розділі «**Етапи становлення спортивної кар'єри як складові підготовки висококваліфікованих баскетболістів в умовах глобалізації**» проаналізовано дані 12 баскетболістів-зірок світового рівня у ретроспективі розвитку їх кар'єри. Узагальнено напрями формування спортивної майстерності гравців, які відбувалися під впливом чинників глобалізації шляхом інтеграції в світовий баскетбол різними способами: зміна професійних клубів у національному чемпіонаті, навчання в американських коледжах з можливістю виступу за студентські команди, реалізація потенціалу з метою набуття досвіду в провідних європейських клубах, перевірка індивідуальної майстерності та досягнення вершин спортивної кар'єри у виступах за клуби НБА та національні збірні команди.

Показано вплив чинників міграції баскетболістів та їх концентрації в провідних лігах і центрах підготовки на ефективність змагальної діяльності (на матеріалах Ігор Олімпіад 1988–2016 рр.), а також професіоналізації спортсменів і комерціалізації офіційних міжнародних змагань на показники розвитку баскетболу. Фактичним матеріалом підкреслено можливість побудови потужного інвестиційного бізнесу (на матеріалі інших країн), що може бути застосовано і позитивно вплинути на розвиток баскетболу в Україні.

Визначено, що початком масової міграції баскетболістів доцільно вважати Ігри XXIV Олімпіади 1988 р. (Сеул, Республіка Корея). Обґрунтованими передумовами подібного стану є такі складові:

- сприятлива політична ситуація, викликана покращенням у відношеннях США, СРСР та їх союзників, що призвело до спрощення процедури отримання необхідних документів для працевлаштування за кордоном;
- закінчення політичної ізоляції країн, що сформувалися після розпаду СРСР від країн Європейського Союзу, США та їх союзників, що призвело до інтенсифікації міграційних процесів у країни з більш високим рівнем життя;
- формування демократичних поглядів на процеси спортивної міграції;
- зміни норм законодавств для висококваліфікованих спортсменів – «мігрантів» і «легіонерів» з метою полегшення отримання трудових віз, дозволу на проживання та інших необхідних документів.

Потужним доказом підтвердження зазначених глобальних змін може слугувати той приклад, що більшість представників національної збірної СРСР, які стали Олімпійськими чемпіонами Сеулу (1988), наступний сезон 1988–1989 рр. почали як гравці – «легіонери» кращих клубних команд НБА (США) і Європи. Виключення склали гравці, які мали контрактні зобов'язання з радянськими клубами, але після закінчення їх дії, ці спортсмени також збільшили статистичні показники клубної міграції, яка вже набирала оберти у всьому світі.

На рисунку 7 наведено кількісні показники участі гравців – «легіонерів» і «мігрантів» у складах національних збірних команд на турнірах Ігор Олімпіад 1988–2016 рр.

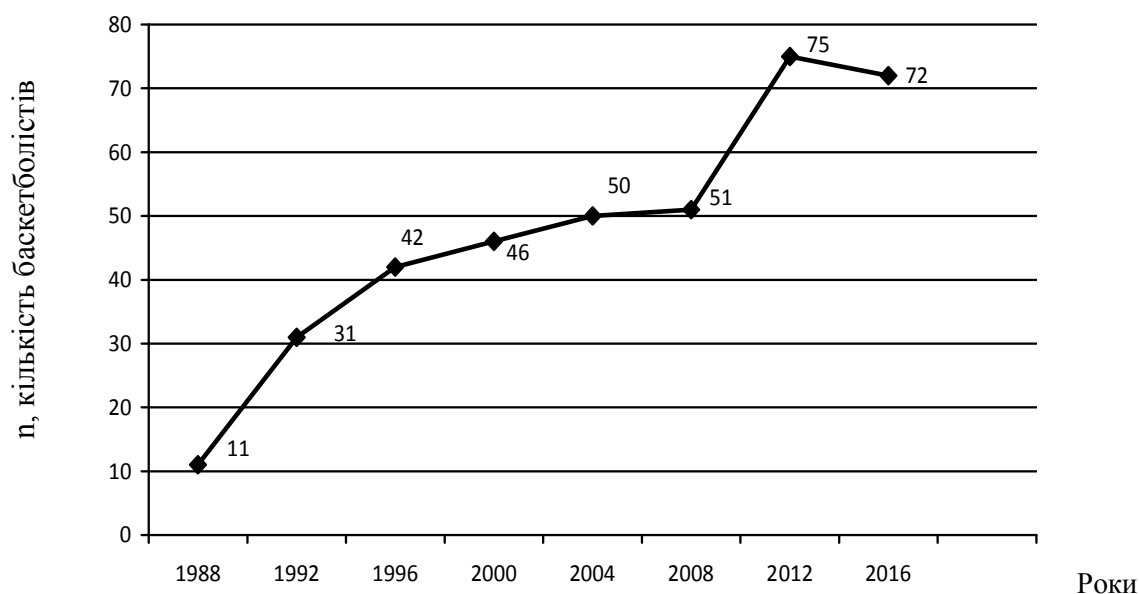

Рис. 7. Динаміка кількісних показників участі спортсменів-легіонерів у фінальних турнірах Ігор Олімпіад 1988–2016 рр. (баскетбол, чоловіки), n

Визнані провідними спеціалістами і вченими найбільш ефективні школи світового баскетболу (радянська, югославська, американська й австралійська), на Олімпійському баскетбольному турнірі в Сеулі (1988 р.) посіли 1–4-е місця відповідно. Високий рівень національних чемпіонатів і успіхи на міжнародних аренах в той час дозволяли достатньо відокремлений (локальний) розвиток баскетболу в цих країнах, про що свідчить нульова кількість гравців – «легіонерів» у складах національних збірних команд цих країн.

Національні збірні команди Республіки Корея, Центрально-Африканської республіки, Китайської Народної республіки та Єгипту в 1988 р. не претендували на високі результати, що підтверджують підсумкові 9–12-е місця, які посіли команди в фінальній турнірній таблиці та символ «0» в графі «легіонери».

В таблиці 2 представлено усереднені показники міграції баскетболістів, які уніфіковано за трьома групами команд, які посіли відповідно 1–4-е, 5–8-е, 9–12-е місця в підсумковій турнірній таблиці (по 48 гравців у групі), що є інформативним з точки зору необхідності корекції та вдосконалення спортивної підготовки.

Таблиця 2

**Кількісно-якісні показники участі гравців – «легіонерів» і «мігрантів» у фінальних турнірах
Ігор Олімпіад 1988–2016 рр., n = 1152**

Олімпійські турніри, роки	Усереднені показники національних збірних команд з баскетболу (чоловіки), які посіли:																	
	1–4 місця						5–8 місця						9–12 місця					
	легіонери		мігранти		Σ		легіонери		мігранти		Σ		легіонери		мігранти		Σ	
	n ₁	%	n ₂ *	%	n ₁ + n ₂	%	n ₁	%	n ₂ *	%	n ₁ + n ₂	%	n ₁	%	n ₂ *	%	n ₁ + n ₂	%
1988	0	0	1(0)	2,08	1	2,08	11	22,92	4 (1)	8,33	14	29,17	0	0	0	0	0	0
1992	23	47,91	0	0	23	47,91	3	6,25	4 (1)	8,33	6	12,50	5	10,42	1 (0)	2,08	6	12,50
1996	22	45,83	12 (12)	25,00	22	45,83	13	27,08	4 (2)	8,33	15	31,25	7	14,58	4 (3)	8,33	8	16,67
2000	15	31,25	1 (1)	2,08	15	31,25	20	41,67	18 (13)	37,50	25	52,08	11	22,92	2 (1)	4,17	12	25,00
2004	18	37,50	2 (1)	4,17	19	39,58	11	22,92	5 (2)	10,42	14	29,17	21	43,75	5 (3)	10,42	23	47,91
2008	25	52,08	1 (0)	2,08	26	54,17	17	35,42	6 (3)	12,50	20	41,67	9	18,75	5 (2)	10,42	12	25,00
2012	17	35,42	5 (2)	10,42	20	41,67	36	75,00	8 (6)	16,67	38	79,17	23	47,91	3 (3)	6,25	23	47,91
2016	19	39,58	8 (7)	16,67	20	41,67	31	64,58	4 (3)	8,33	32	66,67	22	45,83	15 (14)	31,25	23	47,91

Примітка. *( ) – кількість баскетболістів, які не брали участь у національному чемпіонаті

Узагальнюючи показники спортивної міграції на матеріалах турнірів Ігор Олімпіад 1988–2016 рр., констатуємо потужний вплив глобальних тенденцій, який спрямований на зменшення значущості географічних кордонів і збільшення показників участі гравців – «легіонерів» і «мігрантів» у складі національних збірних команд.

В останні десятиріччя для процесів міграції характерні визначені особливості: найбільш високі сумарні показники спортсменів (легіонерів і мігрантів) зафіксовані в складі команд, що посіли 5–8-е місця, далі – команди, що посіли 9–12-е місця. В складі команд-лідерів, що посіли 1–4-е місця на фінальних турнірах Олімпійських Ігор, зафіксовано найменший відсоток спортсменів – «легіонерів» і «мігрантів». Дане узагальнення має цифрове підтвердження на матеріалах спостереження фінальних турнірів Ігор Олімпіад 2012 (Лондон) і 2016 рр. (Ріо-де-Жанейро):

- олімпійський турнір 2012 р. Найбільш високі показники мають команди, що посіли 5–8-е місця: 79,17 %; показники команд, що посіли 1–4-е місця і 9–12 місця нижче на 37,5 % і 31,26 % відповідно; середній показник по турніру – 56,25 %;

- олімпійський турнір 2016 р. Найбільш високі показники мають команди, що посіли 5–8-е місця: 66,67 %; показники команд, що посіли 1–4-е місця і 9–12 місця нижче на 25 % і 18,76 % відповідно; середній показник по турніру – 52,08 %.

Аналіз показників змагальної діяльності висококваліфікованих баскетболістів на офіційних міжнародних змаганнях Ігор Олімпіад 1988–2016 рр. та чемпіонаті світу 2014 р. свідчить про істотний вплив чинників світової глобалізації. У змаганнях фінальних турнірів Олімпійських ігор відсоткове значення гравців-легіонерів зросло до показників, які незначно перевищують 50 %.

Наведені дані свідчать, що в останні олімпійські цикли майже вичерпані ресурси для подальшого зростання показників наявності гравців – «легіонерів» або «мігрантів» у складі національних збірних команд і спостерігається певний баланс між різними категоріями гравців у складі національних збірних команд при достатньо високій загальній ефективності змагальної діяльності.

Аналіз чинників професіоналізації спортсменів і комерціалізації офіційних міжнародних змагань показав, що в сучасному світі Олімпійський рух має визначену комерційну складову – до Олімпійських ігор допускають спортсменів-професіоналів, організатори підраховують збитки і прибутки. Олімпійський рух активно використовують як глобальний бренд. Крім процесів міграції, професіоналізації, комерціалізації, соціалізації та політизації важливим чинником, що істотно впливає на ефективність змагального процесу та підвищення рівня майстерності спортсменів є загальна система управління. В найбільш ефективній лізі світу – НБА США встановлено правила фінансового характеру, що впливають на підвищення рівня конкурентної боротьби і вболівальницької зацікавленості :

- бюджет баскетбольного клубу в сезоні 2015–2016 рр. не може перевищувати ліміт у 70 млн дол. США. Таким чином контролюється кількість «зіркових» гравців або висококваліфікованих тренерів, яких може собі дозволити клуб і стимулюється побудова найбільш раціональної системи підготовки;

- баскетбольні клуби, які перевищили встановлений ліміт, сплачують податок на розкіш. Суму коштів, які отримала НБА в якості податку на розкіш поділяють між баскетбольними клубами, які не вийшли за встановлені фінансові ліміти;

- організовано систему драфту для найбільш талановитих спортсменів-новачків таким чином, що перевагу на придбання прав на кращого гравця зі студентського баскетболу США або із інших країн світу отримують клуби з найгіршими результатами за підсумками попереднього сезону. Таким чином, штучно підвищується рівень внутрішньої конкуренції між клубами НБА;

- встановлено рівномірний підсумковий розподіл доходів між всіма клубами НБА за результатами попереднього сезону.

Результати наших досліджень дозволяють стверджувати, що переважна більшість висококваліфікованих баскетболістів пройшли підготовку в дитячо-юнацьких спортивних школах професійних баскетбольних клубів і кращих національних дитячо-юнацьких спортивних закладах з баскетболу. Видатні спортсмени співпрацювали з відомими фахівцями у світових центрах підготовки і отримали досвід змагальної боротьби в кращих лігах світу.

На основі проаналізованих даних констатуємо, що міжнародні або регіональні спортивні центри підготовки в сучасному спорті відіграють провідну роль, надаючи можливість для потужного кар'єрного розвитку за допомогою новітніх технологій, відповідного рівня конкуренції в тренувальному процесі, що позитивно впливає на підготовку до довготривалого сезону чи конкретних змагань міжнародного рівня і сприяє формуванню психологічної стійкості у спортсменів.

У цьому розділі **«Узагальнення проблемних питань, обґрунтування програм підготовки і шляхів розвитку баскетболу в Україні в глобальних умовах»** представлено аналіз програм підготовки національних збірних команд, який дозволив виявити проблемні питання або недоліки і запропонувати нові підходи до формування програм підготовки висококваліфікованих баскетболістів на рівні національних збірних команд з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень на розвиток баскетболу в Україні. Методом експертної оцінки визначено погляди впливових вітчизняних науковців на шляхи розвитку спортивних ігор в Україні.

Аналіз результатів експертної оцінки вітчизняних фахівців галузі фізичного виховання і спорту показав, що науковці в своїх підходах до вирішення проблем розвитку спортивних ігор стоять на таких позиціях: поділяють думку стосовно важливості розвитку спортивних ігор як невід'ємної частини українського спорту, ухвалюють підтримку з боку держави дитячо-юнацького спорту як фундаментальної основи майбутніх досягнень; виділяють значущість демократичного та прозорого відбору кандидатів до національних збірних команд і призначення головних тренерів; обґрунтовано підкреслюють важливість збереження традицій з фаховим поєднанням інноваційних технологій підготовчого процесу; підтримують міграційні процеси спортсменів як можливість ефективної інтеграції українських національних збірних на міжнародний рівень шляхом залучення закордонного досвіду; виокремлюють необхідність підвищення кваліфікації тренерських кадрів і висловлюють готовність сприяти у науково-методичному забезпеченні.

Аналіз програм підготовки і звітів тренерів національних збірних команд України з баскетболу також дозволив виявити низку загальних проблем:

- спортсмени мають низькі показники спеціальної фізичної підготовленості, що вимагає, проведення двох підвідних тижневих мікроциклів для введення в режим повноцінної тренувальної роботи;

- дефіцит висококваліфікованих баскетболістів визначеного амплуа призводить до істотного зниження рівня конкуренції в складі команди;
- фізична невідповідність (антропометричні дані, об'єм м'язової маси), яка притаманна навіть гравцям-лідерам українських збірних команд у порівнянні з гравцями кращих європейських збірних команд;
- недостатність ігрового досвіду та змагальної практики на офіційному міжнародному рівні в режимі 7–9 ігор за 9–11 днів (на чемпіонатах Європи або світу); невідповідність ігрової практики, яку баскетболісти отримують протягом ігрового сезону в національному чемпіонаті.

Внаслідок вищенаведеного, виникає комплекс проблем (в тому числі, психологічних) який, значною мірою лімітує досягнення високих спортивних результатів на міжнародній арені. Крім цього, спостерігається недостатній рівень мотивації гравців, які є кандидатами до лав національних збірних команд.

Шляхами вирішення існуючої проблемної ситуації є певна корекція тренувального процесу, а саме:

- дводенні тренувальні заняття для гравців одного амплуа, що проводять різні тренери, які мають власне бачення щодо шляхів розвитку баскетболу, а спортсмени набувають досвід шляхом отримання різноманітної інформації та застосування нових вправ;
- під час таких тренувальних занять спортсмени отримують природній стимул до подальшого розвитку через протидію і взаємодію з іншими, що особливо важливо для гравців, які є лідерами своїх команд і часто втрачають стимули для подальшого вдосконалення без належного рівня конкуренції;
- поглиблена спеціалізація підготовки (акцентована увага гравцям конкретного амплуа), яка в рамках однієї команди практично неможлива;
- зміна умов тренування (споруди, інвентар, тренери, гравці, нові вправи), подорож і новий соціум (необмежений виключно тренувальним процесом) призводять до подальшого позитивного впливу на показники спортивної підготовленості.

У восьмому розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» узагальнено результати дисертаційного дослідження, окреслено їх практичну і теоретичну значущість, висвітлено дискусійні питання. Зіставлено наукові дані, які отримала автор, із наявними в наукових і методичних джерелах. На підставі цього сформульовано наукові положення трьох рівнів новизни (підтверджено, доповнено, вперше).

У результаті проведеного дослідження було **підтверджено** ряд даних стосовно підготовки висококваліфікованих спортсменів :

- дані теорії спорту В. Платонова (2015) стосовно раціональної побудови структурних утворень (мікро- і мезоциклів) річного циклу підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних міжнародних змагань в умовах впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень;
- дані стосовно особливостей розвитку ігрових видів спорту в сучасних умовах (R. Poli, 2004; M. Taylor, 2006; Борисова, 2013);
- дані стосовно значущості та впливу системи управління підготовкою та змагальною діяльністю кваліфікованих і висококваліфікованих спортсменів з

ігрових видів спорту для їх ефективного розвитку (Ж. Козина и др., 2010; S. Robson, 2013; Э. Дорошенко, 2014; В. Костюкевич, 2014; Г. Лисенчук и др., 2014; В. Николаенко, 2014; L. Luo, 2015).

Матеріали проведеного дослідження **доповнюють** дані щодо:

- комплексного використання в технології підготовки до офіційних міжнародних змагань принципів індивідуалізації, методик удосконалення групових і командних взаємодій з їх подальшою інтеграцією в практику змагальної діяльності в умовах глобалізації спорту вищих досягнень;

- урахування різних рівнів підготовленості та спортивної майстерності висококваліфікованих баскетболістів у технології підготовки до офіційних міжнародних змагань в умовах глобалізації спорту вищих досягнень;

- необхідності впровадження модифікованих програм підготовки, ліцензування та підвищення кваліфікації тренерів з баскетболу на дитячо-юнацькому, аматорському та професійному рівнях у вищих навчальних закладах і федерації баскетболу України.

Крім того, в результаті дослідження були отримані **нові** дані, а саме:

- показано кардинальні зміни в розвитку спортивних ігор, які відбулися за останні 20–25 років, що обумовлено як чинниками зовнішнього характеру, так і внутрішніми соціально-економічними умовами; обґрунтовано важливість урахування впливу цих глобальних змін при формуванні програм підготовки на основі світового досвіду та необхідності застосування принципово нових підходів;
- обґрунтовано та розроблено основи національної концепції розвитку спортивних ігор (на матеріалі баскетболу) в умовах впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень;
- обґрунтовано та розроблено технологію реалізації теоретичної моделі стосовно оптимальної побудови системи підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних міжнародних змагань з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень на основі диференціації складу команди на групи: основний склад, регулярна заміна, розширений склад, перспективний резерв;
- обґрунтовано передумови і шляхи подолання внутрішнього протиріччя системи підготовки висококваліфікованих баскетболістів, що ґрунтується на різниці між кількісними показниками і рівнем змагальної практики у провідних спортсменів (учасників національного чемпіонату та Кубку, європейських кубкових турнірів, офіційних міжнародних змагань) і спортсменів з найближчого резерву;
- представлено цілісну систему знань, яку сформовано на підставі теоретичного аналізу й узагальнення показників тренувальної і змагальної практики, що відображають процес розвитку спортивних ігор, відповідно до сучасних особливостей глобалізації спорту вищих досягнень (міграції спортсменів та їх концентрації в провідних світових центрах підготовки; професіоналізації спортсменів і комерціалізації змагань; соціалізації провідних спортсменів і політизації офіційних міжнародних змагань);

- обґрунтовано теоретичну модель розвитку спортивних ігор (на матеріалі баскетболу) в умовах глобалізації спорту вищих досягнень, яка ґрунтується на врахуванні наступних показників: визначенні мети і завдань стосовно розвитку баскетболу; рівня фінансування та матеріально-технічного забезпечення багаторічної підготовки баскетболістів; економічних, демографічних, соціальних і політичних особливостей розвитку країни.

Таким чином, під час досліджень було отримано три групи даних: ті, що підтверджують, доповнюють і абсолютно нові, які склали цілісну систему наукових знань про особливості розвитку спортивних ігор в умовах впливу чинників глобалізації на спорт вищих досягнень.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз науково-методичної літератури, даних мережі Інтернет, передового педагогічного досвіду фахівців спортивної галузі свідчить про зростання популярності ігрових видів спорту в світі на сучасному етапі розвитку і значний вплив процесів глобалізації спорту на основі її значущих чинників: міграції та концентрації спортсменів у провідних міжнародних центрах підготовки і лігах світу; професіоналізації спортсменів і комерціалізації спортивних змагань; соціалізації провідних спортсменів і політизації офіційних міжнародних змагань. Встановлено, що недостатня вивченість процесів глобалізації спорту вищих досягнень призводить до протиріч і негативних наслідків стосовно ефективності змагальної діяльності та відсутності високих спортивних результатів, що спричинено ірраціональною побудовою спортивної підготовки. Значною мірою це зумовлено незавершеністю наукових розробок, концептуальних ідей і сучасних методичних підходів до формування інтегральних технологій підготовки висококваліфікованих спортсменів до офіційних міжнародних змагань – чемпіонатів Європи, світу та Ігор Олімпіад. У зазначених умовах актуальним є обґрунтування концепції, формулювання національної моделі розвитку командних спортивних ігор і розробка ефективної технології підготовки до офіційних міжнародних змагань вищого рівня в умовах глобалізації спорту вищих досягнень, що має важливе наукове та практичне значення.

2. На основі ретроспективного і комплексного аналізу значного обсягу знань, який накопичений зусиллями низки відомих фахівців різних країн, що вивчали вплив дії глобальних чинників на спорт вищих досягнень, які зумовлені зовнішніми і внутрішніми соціально-економічними тенденціями розвитку, виявлено підвищення рівня популярності баскетболу в світі. Крім цього, з'ясовано сучасні тенденції та особливості його розвитку, що набули загальних ознак для ігрових видів спорту і стали підґрунтям для вибору аналітичного матеріалу в якості модельного, який підкреслює важливість ефективності менеджменту, що безпосередньо пов'язаний з міграцією спортсменів. На основі вищезазначеного, констатуємо, що процеси глобалізації спорту суттєво змінили систему світового баскетболу, підвищили його популярність, надали можливість активної міграції спортсменів різного рівня, що призвело до істотного зростання інвестицій, а професійний спорт як бізнес-продукт отримав поштовх до розвитку.

3. Суттєвий вплив на формування концепції розвитку українського баскетболу в умовах глобалізації спорту вищих досягнень обумовили наступні чинники: внутрішні протиріччя розвитку баскетболу в Україні; причини виникнення проблем й обґрунтування шляхів їх вирішення; наукові передумови розвитку спортивної інфраструктури і матеріально-технічного забезпечення галузі; напрями розвитку баскетболу в сучасних умовах глобалізації спорту вищих досягнень з урахуванням передового практичного досвіду США та країн ЄС в якості орієнтовної моделі розвитку; шляхи практичної реалізації концепції розвитку баскетболу в Україні та технології підготовки висококваліфікованих спортсменів до офіційних міжнародних змагань в умовах глобалізації спорту вищих досягнень.

4. Тенденції міграційних процесів баскетболістів, що досліджені у ретроспективі розвитку олімпійського руху та вплив чинників професіоналізації і комерціалізації на показники розвитку баскетболу в світі свідчать про істотний вплив чинників світової глобалізації. В змаганнях фінальних чоловічих баскетбольних турнірів Ігор Олімпіад за період 1988–2016 рр. відсоткове значення участі гравців-легіонерів зросло до показників, що близькі 50 % від загальної кількості заявлених спортсменів: Сеул, Південна Корея (1988 р.) – 8 %; Барселона, Іспанія (1992 р.) – 22 %; Атланта, США (1996 р.) – 29 %; Сідней, Австралія (2000 р.) – 32 %; Афіни, Греція (2004 р.) – 34 %; Пекін, КНР (2008 р.) – 35 %; Лондон, Велика Британія (2012 р.) – 52 %; Ріо-де-Жанейро, Бразилія (2016 р.) – 50 %.

Аналіз статистичних показників наявності гравців – «легіонерів» і «мігрантів» у складах національних збірних команд показав, що протягом останніх олімпійських циклів майже вичерпані ресурси для подальшого зростання і спостерігається певний баланс між різними категоріями гравців:

- Лондон, Велика Британія (2012 р.) – команди, що посіли 1–4 місця: 41,67 %; 5–8 місця: 79,17 %; 9–12 місця: 47,91 %; середній показник – 56,25 %;
- Ріо-де-Жанейро, Бразилія (2016 р.) – команди, що посіли 1–4 місця: 41,67 %; 5–8 місця: 66,67 %; 9–12 місця: 47,91 %; середній показник – 52,08 %.

З 12 команд-учасниць фінального турніру Ігор XXX Олімпіади 2012 р. з баскетболу 7 команд очолювали головні тренери з громадянством інших країн – 58,33 %, на Іграх XXXI Олімпіади 2016 р. іноземне або подвійне громадянство мали 41,66 % тренерів.

5. Аналіз процесів професіоналізації спортсменів і комерціалізації офіційних міжнародних змагань дозволяє констатувати, що в сучасному світі олімпійський рух має визначену комерційну складову. Крім процесів міграції, професіоналізації, комерціалізації, соціалізації та політизації важливим чинником, що істотно впливає на ефективність змагального процесу та підвищення рівня майстерності спортсменів є загальна система управління. В найбільш ефективній лізі світу – НБА США діють правила фінансового характеру, що впливають на підвищення рівня конкурентної боротьби і вболівальницької зацікавленості, а саме: бюджет клубу не може перевищувати встановлений ліміт для конкретного сезону; перевищення фінансового ліміту потребує сплати податку на розкіш; організована система драфту; рівномірний підсумковий розподіл доходів між всіма клубами НБА за результатами попереднього сезону.

6. Теоретична модель розвитку баскетболу в Україні з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень ґрунтується на базових принципах загальної теорії спорту та системи підготовки спортсменів і містить наступні структурні складові: міграцію та концентрацію спортсменів у провідних центрах підготовки, лігах або клубах; комерціалізацію офіційних міжнародних змагань вищого рівня, професіоналізацію спортсменів і тренерів; соціалізацію провідних спортсменів і тренерів; політизацію офіційних міжнародних змагань – чемпіонатів Європи та світу, Ігор Олімпіад. Особливостями моделей розвитку баскетболу є: на дитячо-юнацькому рівні спрямованість на наявність спортивної інфраструктури, її доступність та оволодіння юними спортсменами базовими техніко-тактичними діями; на аматорському рівні – масовість занять спортивними іграми широких верств населення; на професійному рівні – спрямованість на досягнення максимально високих спортивних результатів в офіційних міжнародних змаганнях.

7. Розроблена технологія підготовки в спортивних іграх до офіційних міжнародних змагань з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень містить такі складові:

- визначення передумов до формування технології підготовки висококваліфікованих баскетболістів до офіційних змагань в умовах впливу чинників глобалізації на розвиток спорту вищих досягнень на основі спеціальних принципів спортивного тренування;

- диференціація складу команди і його розподіл на типологічні групи (основний склад; регулярна заміна; розширений склад; група перспективного резерву) для оптимізації підготовки до офіційних міжнародних змагань з урахуванням амплуа, рівня майстерності та кількісно-якісних показників змагальної практики відповідних рівнів: клубного, національного, міжнародного;

- принципово відмінні підходи до планування підготовки команди до офіційних змагань, які враховують ротацію складу гравців, що беруть участь у тренувальних зборах;

- індивідуалізація тренувального процесу спортсменів, які виступають у національних чемпіонатах інших країн і не мають можливості брати повноцінну участь у тренувальних зборах національної збірної команди для підготовки до офіційних міжнародних змагань внаслідок дії контрактних зобов'язань з професійним клубом або баскетбольною лігою;

- застосування інноваційних методів управління підготовкою та змагальною діяльністю висококваліфікованих баскетболістів за допомогою аналітичних комп'ютерних програм, вивчення офіційних протоколів ігор і статистичних показників змагальної діяльності на офіційних сайтах змагань, педагогічні спостереження за процесом підготовки і змагальною діяльністю, їх оперативне обговорення, консультації, корекція підготовки за допомогою сучасних інформаційних технологій і мобільних пристроїв;

- використання модельно-цільового підходу для індивідуалізації підготовки висококваліфікованих гравців, використання модельних тренувальних завдань в якості інструменту побудови процесу підготовки до офіційних змагань;

- інтеграція індивідуальної підготовленості висококваліфікованих гравців і спортсменів з розширеного складу команди, які брали безпосередню участь у

навчально-тренувальних зборах, у максимально високі показники загальнокомандної підготовленості та ефективну реалізацію наявного рівня спортивної підготовленості в офіційних міжнародних змаганнях;

- практична реалізація технології загальнокомандної підготовленості та її оперативна корекція в офіційних міжнародних змаганнях протягом макроциклу;

- експертна оцінка результатів змагальної діяльності з використанням алгоритму спеціального аналізу в командних спортивних іграх з урахуванням впливу чинників глобалізації.

8. Аналіз характерних особливостей багаторічної підготовки і змагальної діяльності в спортивних іграх в умовах глобалізації спорту вищих досягнень (на матеріалі баскетболу) показав, що професійний спорт протягом останніх десятиліть зазнав кардинальних змін і може ефективно розвиватись лише з урахуванням глобальних чинників, потребує модифікованих підходів до побудови системи підготовки, відповідного наукового обґрунтування, змістовного компоненту підготовки і нормативних засад її організації, поглибленого вдосконалення умов системи підвищення кваліфікації тренерів.

9. Аналіз проблем підготовки висококваліфікованих баскетболістів в умовах впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень дає достатньо матеріалу для вивчення, аналізу й узагальнення підходів стосовно їх раціонального вирішення. Основні чинники глобалізації спорту вищих досягнень істотно впливають на показники ефективності змагальної діяльності, а їх необхідними передумовами становлення спортивної майстерності та загальними тенденціями є: демонстрація високих показників ефективності змагальної діяльності в дитячо-юнацькому віці (етапи початкової підготовки, попередньої та спеціалізованої базової підготовки); початок виступів за професійні баскетбольні клуби (16–17 років); виступи за команди коледжів або університетів (етап підготовки до вищих спортивних досягнень); виступи за провідні європейські клуби або клуби НБА, національні збірні команди на офіційних міжнародних змаганнях (етап максимальної реалізації індивідуальних можливостей спортсменів).

10. На підставі проведених досліджень сформовано цілісну систему знань у теорії спорту, яка містить концепцію, модель розвитку спортивних ігор в Україні з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень та технологію підготовки спортсменів до офіційних змагань національного та міжнародного рівнів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Сушко Р. О. Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації (на матеріалі баскетболу) : [моногр.] / Р. О. Сушко. – К. : Центр учбової літератури, 2017. – 360 с.

2. Волошин А. Баскетбол України : [моногр.] / Анатолій Волошин, Руслана Сушко. – К. : ТОВ «СІК ГРУП УКРАЇНА», 2014. – 362 с.

3. Сушко Р. Історичні аспекти розвитку українського жіночого баскетболу / Руслана Сушко, Анатолій Волошин // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2012. – № 4. – С. 129–133. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

4. Сушко Р. О. Зародження та хронологія розвитку жіночого баскетболу на Україні в першій половині ХХ століття / Р. О. Сушко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2012. – № 2. – С. 207–209. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

5. Сушко Р. О. Передумови та аналіз виступу команди «Динамо» (Київ) у кубку ім. Л. Ронкетті (1988) / Р. О. Сушко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2012. – № 3. – С. 173–176. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

6. Сушко Р. О. Аналіз виступу жіночих збірних команд України по баскетболу у чемпіонаті Європи 2012 року / Р. О. Сушко, Л. І. Тещук // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2013. – № 1 (27) 13. – С. 69–74. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача складають збирання первинної інформації та її теоретичний аналіз, узагальнення та інтерпретація.*

7. Сушко Р. О. Історичні тенденції участі українських баскетболісток в Олімпійських Іграх / Р. О. Сушко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2013. – № 1. – С. 113–115. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

8. Сушко Р. О. Тенденції розвитку українського баскетболу за результатами виступу чоловічих збірних команд у чемпіонаті Європи 2012 року / Р. О. Сушко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – 2013. – Т. 1, вип. 107. – С. 327–330. Фахове видання України.

9. Сушко Р. А. Эффективность соревновательной деятельности высококвалифицированных баскетболистов / Р. А. Сушко, И. А. Никитин // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2013. – № 9 (36) 13. – С. 153–158. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні мети дослідження, педагогічному аналізі отриманих даних, формулюванні висновків.*

10. Сушко Р. О. Ефективність техніко-тактичних дій висококваліфікованих баскетболісток і шляхи їх удосконалення на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей / Р. О. Сушко, Е. Ю. Дорошенко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2015. – № 8. – С. 57–64. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає у збиранні первинної інформації, теоретичному аналізі, узагальненні та інтерпретації.*

11. Сушко Р. О. Аналіз ефективності змагальної діяльності висококваліфікованих баскетболістів на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей / Р. О. Сушко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2015. – № 4 (48). – С. 84–89. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

12. Сушко Р. О. Техніко-тактичні дії висококваліфікованих баскетболістів на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей / Р. О. Сушко,

Е. Ю. Дорошенко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2015. – № 9 (64) 15. – С. 72–76. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає в організації експериментальних досліджень, аналізі отриманого матеріалу, формулюванні висновків.*

13. Сушко Р. О. Параметри техніко-тактичної діяльності висококваліфікованих баскетболісток на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей / Р. О. Сушко, Е. Ю. Дорошенко // Вісник Запорізького національного університету: Фізичне виховання та спорт. – 2015. – № 1. – С. 189–197. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні мети дослідження, визначенні проблеми, узагальненні фактичного матеріалу.*

14. Сушко Р. О. Інноваційні технології у початковій підготовці дітей на прикладі спортивних ігор / Р. О. Сушко, М. В. Ібраїмова // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2015. – № 2 (46). – С. 190–194. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

15. Дорошенко Э. Подготовка высококвалифицированных баскетболистов на этапе максимальной реализации индивидуальных возможностей: современное состояние проблемы и пути ее решения / Эдуард Дорошенко, Руслана Сушко, Раса Крейвите // Наука в Олимпийском спорте. – 2015. – № 4 – С. 33–38. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача полягає в узагальненні отриманих даних та формулюванні висновків.*

16. Сушко Р. О. Рейтингова оцінка популярності видів спорту в країнах із високим рівнем розвитку баскетболу / Р. О. Сушко // Вісник Запорізького національного університету: Фізичне виховання та спорт. – 2015. – № 2. – С. 78–85. Фахове видання України.

17. Sushko R. Historical aspects of development of Ukrainian womanish basket-ball on example of description of basic starts of ВК «Dynamo» Kyiv in 1992 year / Ruslana Sushko // Harvard Educational and Scientific Review. – Harvard : Harvard University Press, 2015. – № 1 (7), Vol. VIII. – P. 346–351. Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави (США).

18. Сушко Р. Глобалізація в сучасному світі та її вплив на спорт вищих досягнень / Руслана Сушко, Едуард Дорошенко // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2016. – № 2. – С. 140–145. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus. *Особистий внесок здобувача складають збирання первинної інформації та її узагальнення.*

19. Сушко Р. О. Рейтинги фінансової успішності провідних спортсменів світу / Р. О. Сушко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2016. – № 6 (76) 16. – С. 122–125. Фахове видання України.

20. Сушко Р. Тенденції розвитку баскетболу з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень (на матеріалі національної збірної Литви) / Руслана Сушко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2016. – № 4. –

С. 11–15. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

21. Сушко Р. О. Сучасні підходи до вдосконалення підготовленості висококваліфікованих баскетболістів: огляд проблеми і шляхи вирішення / Р. О. Сушко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2016. – № 2 (69) 16. – С. 76–80. Фахове видання України.

22. Сушко Р. О. Підвищення спортивної майстерності в процесі багаторічного вдосконалення висококваліфікованих баскетболістів в умовах глобалізації спорту / Р. О. Сушко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2016. – № 3 (72) 16. – С. 123–127. Фахове видання України.

23. Сушко Р. О. Ефективність і особливості розвитку клубної кар'єри висококваліфікованих баскетболістів з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень / Р. О. Сушко // Вісник Запорізького національного університету: Фізичне виховання та спорт. – 2016. – № 1. – С. 92–99. Фахове видання України.

24. Sushko R. Modern approaches to the integral plans formation for training of highly qualified basketball players taking into account the influence of sport globalization factors / Ruslana Sushko // Australian Journal of Education and Science. – Sydney : Sydney University Press, 2016. – № 1 (17), Vol. IX. – P. 361–367. Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави (Австралії).

25. Sushko R. Analysis of training plans for head coach candidates of the national basketball teams of Ukraine / Ruslana Sushko // Asian Journal of Scientific and Educational Research. – Seoul, 2016. – № 1 (19), Vol. IX. – P. 447–452. Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави (Кореї).

26. Sushko R. Analysis of sports games development problems in Ukraine / Ruslana Sushko // Massachusetts Review of Science and Technologies. – Massachusetts : MIT Press, 2016. – № 1 (13), Vol. VII. – P. 531–537. Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави (США).

27. Сушко Р. О. Особливості підготовки баскетболістів в умовах дії чинників глобалізації спорту вищих досягнень / Р. О. Сушко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2017. – № 2 (83) 17. – С. 103–105. Фахове видання України.

28. Сушко Р. Аналіз проблемних питань розвитку спортивних ігор з урахуванням чинників глобалізації спорту вищих досягнень / Руслана Сушко // Фізична культура, спорт та здоров'я нації. – 2017. – Вип. 3 (22). – С. 441–445. Фахове видання України.

29. Сушко Р. Формирование теоретической модели развития баскетбола в Украине с учетом влияния факторов глобализации спорта высших достижений / Руслана Сушко // Наука в олимпийском спорте. – 2017. – № 1 – С. 48–55. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

30. Сушко Р. Миграция в системе подготовки баскетболистов высшей квалификации (на материалах турниров Игр Олимпиад 1988–2016 гг.) / Руслана Сушко // Наука в олимпийском спорте. – 2017. – № 2. – С. 11–16. Фахове видання України, яке включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Сушко Р. А. Исторические аспекты участия украинских баскетболисток на Олимпийских Играх / Р. А. Сушко // Олимпийский спорт – составляющая часть физического и духовного развития человека. Философские аспекты современного олимпийского движения : материалы Междунар. олимп. конф., 8–9 октяб. 2012 г. – Баку, 2012. – С. 231–237.

2. Сушко Р. О. Аналіз виступу баскетболісток «Динамо» (Київ) у стартах 1992 року / Р. О. Сушко // Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведениях : сб. статей IX Междунар. науч. конф., 8–9 февр. 2013 г. – Белгород ; Харьков ; Красноярск ; Москва, 2013. – С. 337–340.

3. Sushko R. Problems of Women Basketball Beginning and Development in Ukraine during the First Half of the Twentieth Century / Ruslana Sushko // Olympic Sport and Sport for All : proceedings 17th International Scientific Congress, 2nd–6th, June, 2013. – China, 2013. – P. 241.

4. Sushko R. Improvement program of competitive activity / Ruslana Sushko // Fundamental and Applied Studies in Amerika, Europe, Asia and Africa : Humanitarian and Social Scienses : proceedings of the 2nd International Sciences Congress. International Agency for Development of Culture, Education and Science, 27 September 2014. – USA, New York, 2014. – Vol. II. – P. 204–208.

5. Сушко Р. О. Аналіз ефективності змагальної діяльності висококваліфікованих баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень / Р. О. Сушко, Е. Ю. Дорошенко // Фізична культура, спорт та здоров'я : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф [Електронний ресурс], 10–11 грудня 2015 р. – Харків, 2015. – С. 99–100. *Особистий внесок здобувача полягає у здійсненні статистичної обробки матеріалу та узагальненні отриманих даних.*

6. Sushko R. Efficiency analysis of competitive activity of highly skilled basketball players europe-2015 / Ruslana Sushko // History, Problems and Prospects of Development of Modern Civilization : proceedings of the XVII International Academic Congress, 25–27 January 2016. – Japan, Tokyo. – 2016. – P. 839–842.

7. Сушко Р. Еволюція правил змагань та її вплив на розвиток спорту вищих досягнень у глобальному вимірі (на матеріалі спортивних ігор) / Руслана Сушко // Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації : зб. наук. праць XI Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 20–21 лют. 2016 р. – П.-Хмельницький, 2016. – С. 305–307.

8. Сушко Р. А. Програмный материал для подготовки баскетболистов: тенденции и пути совершенствования / Р. А. Сушко, Э. Ю. Дорошенко // Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведениях : материалы XII Междунар. науч. конф., 2016 р. – Харьков, 2016. – С. 41–44. *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні проблеми, теоретичному аналізі та формулюванні висновків.*

9. Сушко Р. Шляхи вдосконалення підготовленості висококваліфікованих баскетболістів в умовах глобалізації спорту вищих досягнень / Руслана Сушко // Актуальні проблеми фізичного виховання і спорту в сучасних умовах : матеріали Регіональної наук.-практ. конф., 21 квіт. 2016 р. – Дніпропетровськ, 2016. – С. 138–140.

10. Sushko R. Problems of qualified athletes technical and tactical qualification (basing on sport games) / Ruslana Sushko, Eduard Doroshenko // Sport. Olympism. Health : proceedings of the International Scientific Congress, 5–8 oktober 2016. – Chisinau, Republic of Moldova, 2016. – Vol. II. – P. 377–381. *Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні мети дослідження, визначенні проблеми, узагальненні фактичного матеріалу.*

11. Сушко Р. О. Порівняльний аналіз міграції спортсменів (на прикладі олімпійських баскетбольних турнірів 1988–2016 рр.) / Р. О. Сушко // Баскетбол: історія, сучасність, перспективи : матеріали I Всеукр. з міжнар. участю наук.-практ. Інтернет-конф. [Електронний ресурс], 20–21 груд. 2016 р. – Дніпро : ДДІФКіС, 2016. – С. 50–53. – Доступ за посиланням : <http://infiz.dp.ua/misc-documents/conf-2016-01-basketball.pdf>

12. Сушко Р. А. Проблемы реализации технико-тактической подготовленности спортсменов при накоплении утомления в баскетболе / Р. А. Сушко // Сучасні проблеми та перспективи розвитку фізичного виховання, здоров'я і професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту : матеріали VII Міжнар. наук.-метод. конф. : Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2016. – ЗК 1 (70) 16. – С. 182–185.

13. Sushko R. Professionalization issues of concern as a factor of sports games globalization (basing on basketball) / Ruslana Sushko, Eduard Doroshenko // Fundamental and Applied Studies in EU and CIS Countries : proceedings of the VII International Academic Congress, 26–28 February 2017. – United Kingdom, Cambridge, England, 2017. – Vol. VII. – P. 128–132. *Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження і узагальненні отриманих даних.*

14. Сушко Р. О. Проблемні питання розвитку спортивних ігор в Україні та шляхи їх подолання / Р. О. Сушко / Молодь та олімпійський рух : зб. тез доп. X Міжнар. наук. конф. молодих учених, 24–25 трав. 2017 р. – К., 2017. – С. 178–179.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

1. Сушко Р. О. Жіночий баскетбол України. Аналітичний погляд крізь призму БК «Динамо» Київ / Р. О. Сушко, А. П. Волошин. – К. : МП Леся, 2012. – 252 с. *Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження і узагальненні фактичного матеріалу.*

2. Сушко Р. О. Теорія і методика викладання обраного виду спорту (баскетбол) : програма навчальної дисципліни підготовки бакалаврів напряму підготовки 6.010202 «Спорт» / Р. О. Сушко, О. В. Маслова. – К. : Наук. світ, 2013. – 18 с. *Особистий внесок здобувача полягає у формуванні матеріалу.*

3. Сушко Р. Особенности оценки технико-тактической подготовленности квалифицированных баскетболистов при накоплении утомления / Руслана Сушко,

Аль-Фартусси Мустафа Аассад // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2014. – № 1. – С. 15–18. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

4. Мустафа Аассад Аль-Фартуссі. Індивідуальні особливості реалізації техніко-тактичної майстерності і функціонального забезпечення кваліфікованих баскетболісток в умовах змагальної діяльності / Мустафа Аассад Аль-Фартуссі, Руслана Сушко // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2014. – № 1. – С. 111–117. *Особистий внесок здобувача складають збирання первинної інформації та її узагальнення.*

5. Ал Фартуси Мустафа Асаад Муншид. Функціональні резерви підвищення техніко-тактичного мастерства баскетболістів / Ал Фартуси Мустафа Асаад Муншид, Руслана Сушко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2015. – № 8 (63) 15. – С. 4–6. *Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні мети дослідження, педагогічному аналізі отриманих даних, формулюванні висновків.*

6. Ал-Фартуси Мустафа Ассад. Функціональне забезпечення ігрової діяльності кваліфікованих спортсменів в баскетболі / Ал-Фартуси Мустафа Ассад, Руслана Сушко // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2015. – № 3. – С. 3–8. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, організації дослідження та формулюванні висновків.*

7. Сушко Р. Оцінка ефективності техніко-тактичної діяльності баскетболісток з урахуванням різних періодів ігрової діяльності / Руслана Сушко, Мустафа Асаад Муншид Ал-Фартуси / Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2015. – Вип. 18. – С. 234–240. *Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні мети дослідження, інтерпретації даних та формулюванні висновків.*

8. Сушко Р. Оцінка ефективності функціонального забезпечення спеціальної виносливості в взаємозв'язку з техніко-тактичною підготовленістю баскетболістів / Руслана Сушко, Аль-Фартусси Мустафа Аассад // Фізична культура, спорт та здоров'я нації. – 2015. – Вип. 19, т. 2. – С. 391–398. *Особистий внесок здобувача полягає в організації дослідження та аналізі отриманих даних.*

9. Мітова О. О. Методи наукових досліджень у баскетболі : навч. посіб. [для студ. та асп. спеціалізації «Баскетбол» вищих навч. закладів фізичного виховання та спорту] / О. О. Мітова, Р. О. Сушко. – Дніпропетровськ : Інновація, 2015. – 216 с. *Особистий внесок здобувача полягає в обґрунтуванні та інтерпретації даних, формулюванні висновків.*

10. Борисова О. В. Розвиток спортивних ігор в умовах глобалізації спорту : [метод. рек.] / О. В. Борисова, Р. О. Сушко. – К. : Наук. світ, 2016. – 35 с. *Особистий внесок здобувача полягає у теоретичному аналізі, узагальненні отриманих даних та формулюванні висновків.*

11. Мітова О. О. Тестування баскетболістів : [навч. посіб. для тренерів з баскетболу, студ. та асп.] / О. О. Мітова, Р. О. Сушко. – Дніпропетровськ : Інновація,

2016. – 140 с. *Особистий внесок здобувача полягає у теоретичному аналізі даних та формулюванні висновків.*

АНОТАЦІЇ

Сушко Р. О. Теоретико-методичні основи розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації (на матеріалі баскетболу). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання та спорту за спеціальністю 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт. – Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, 2017.

Дисертаційне дослідження присвячене теоретико-методичному обґрунтуванню необхідності врахування впливу процесів глобалізації спорту вищих досягнень у роботі з національними збірними командами зі спортивних ігор на сучасному етапі розвитку при формуванні програм підготовки до офіційних змагань міжнародного та національного рівнів. Показано кардинальні зміни, які відбулися в спортивних іграх за останні десятиріччя, що обумовлено як зовнішніми факторами, так і внутрішніми соціально-економічними умовами.

В дисертації розглянуто та узагальнено особливості розвитку спортивних ігор в умовах глобалізації спорту вищих досягнень. На основі власних досліджень обґрунтовано та викладено концепцію і теоретичну модель розвитку спортивних ігор, розроблено технологію підготовки в спортивних іграх (на матеріалі баскетболу) з урахуванням впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень. Показано сучасні тенденції формування програм багаторічної підготовки і технології підготовки баскетболістів високої кваліфікації до офіційних змагань на основі врахування кількісно-якісних показників змагальної практики і диференціації складу команди на типологічні групи.

Автором зазначено, що на вибір оптимального навчально-тренувального процесу національної збірної, а, в подальшому, і на успішний результат команди впливає ряд лімітуючих чинників: процеси спортивної міграції, фінансування команд, особливості проведення головних змагань, загальний соціально-економічний рівень країн. За допомогою диференціації складу команди і його розподілу на типологічні групи (основний склад; регулярна заміна; розширений склад; перспективний резерв) показано можливість оптимізації підготовки до офіційних міжнародних змагань з урахуванням амплуа, рівня майстерності та кількісно-якісних показників змагальної практики відповідних рівнів: клубного, національного, міжнародного. За допомогою контент-аналізу отриманих даних показано особливості організаційних підходів до управління процесом підготовки в різних країнах, що відрізняються за соціально-економічним рівнем, фінансуванням, впливом кількісно-якісних показників міграції спортсменів і тренерів на навчально-тренувальний процес національних збірних команд, але які протягом тривалого часу демонструють стабільні й успішні результати на турнірах Ігор Олімпіад, чемпіонатах Європи та світу. Розглянуто особливості міграції спортсменів різного рівня як основного чинника впливу глобалізації спорту вищих досягнень. Визначено та проаналізовано кількісно-якісні показники участі спортсменів – «легіонерів» і «мігрантів» в олімпійських баскетбольних турнірах за період 1988–2016 років.

Виявлено стабільну динаміку зростання показників спортивної міграції висококваліфікованих баскетболістів і доведено значущість впливу глобалізації на спорт вищих досягнень.

На підставі проведених досліджень визначено шляхи подальшого вдосконалення підготовки спортсменів і перспективні напрями розвитку українського баскетболу. Проаналізовано роботи вітчизняних, зарубіжних авторів і передовий практичний досвід в історичному аспекті, що дозволило сформулювати оптимальну модель розвитку баскетболу на сучасному етапі.

Проведено експертну оцінку низки проблемних питань стосовно розвитку спортивних ігор в Україні за допомогою анкетування впливових респондентів, які є визнаними вітчизняними фахівцями галузі фізичного виховання та спорту. Аналіз отриманих результатів став підґрунтям для узагальнень стосовно сучасних підходів до вирішення проблем розвитку спортивних ігор в Україні.

Представлено цілісну систему знань, яка сформована на основі теоретичного аналізу і узагальнення показників тренувальної та змагальної діяльності, відображено процеси розвитку спортивних ігор у відповідності до сучасних особливостей глобалізації спорту вищих досягнень: міграції спортсменів і їх концентрації в провідних світових центрах підготовки; професіоналізації спортсменів і комерціалізації змагань; соціалізації відомих спортсменів і політизації офіційних міжнародних змагань.

Представлені підходи апробовані та впроваджені в підготовку спортсменів високої кваліфікації з урахуванням специфічних особливостей конкретного виду спортивних ігор.

Ключові слова: розвиток, спортивні ігри, баскетбол, глобалізація, міграція, концентрація, професіоналізація, комерціалізація, політизація, соціалізація, концепція, модель, технологія.

Sushko R. O. Theoretical and methodological foundations of sports games development in the globalization conditions (basketball material). – The manuscript.

Dissertation for the Doctor of Science scientific degree in physical education and sports, speciality 24.00.01 – olympic and professional sport. – National University of Physical Education and Sport of Ukraine, Kyiv, 2017.

Peculiarities of sport games development in the high performance sport globalization conditions are examined and summarized in the dissertation. Basing on proper research, the concept and the theoretical model of sport games development is substantiated and presented, as well as the training technology in sport games is developed (basing on basketball material) taking into account the influence of high performance sport globalization factors. The modern tendencies of longterm training programs and technologies of highly skilled basketball players training for the official international competitions are shown, taking into account high performance sport globalization factors and their influence on the basketball development in Ukraine.

Basing on the conducted researches the ways of further improvement of athletes training and perspective directions of Ukrainian basketball development are determined. An expert evaluation of various problematic issues related to the sport games development in Ukraine is conducted by questioning influential respondents who are well-known

domestic experts in the field of physical education and sports. The analysis of the received results allows to generalize modern approaches to solving the problems of the sport games development in Ukraine.

Keywords: development, sport games, basketball, globalization, migration, concentration, professionalization, commercialization, politicization, socialization, concept, model, technology.

Підписано до друку 19.02.2018 р. Формат 60х90/16.
Ум. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 1,9.
Тираж 100. Зам. 12.

«Видавництво “Науковий світ”»®
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Казимира Малевича (Боженка), 23, оф. 414.
200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit23@ukr.net
Сайт: nsvit.cc.ua